

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873 – 1926)

Veronika Tardonová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika TARDONOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Eliška Krásnohorská a Ženské listy (1873-1926)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Společenská atmosféra posledních desetiletí habsburské monarchie, první světové války a počátků samostatné republiky s přihlédnutím k postavení ženy.
2. Osobnost Elišky Krásnohorské (rekapitulace existující životopisné literatury).
3. Vznik Ženských listů.
4. Eliška Krásnohorská jako redaktorka
5. Příspěvky Elišky Krásnohorské v Ženských listech – jejich struktura, frekvence a zaměření.
6. Závěr.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Ženské listy 1873-1926

Krásnohorská Eliška : Výbor z díla I., II., Praha, 1956

Literatura:

Vlašínová Drahomíra : Eliška Krásnohorská, Melantrich, Praha, 1987.

Bulánek-Dlouhán František : Žena jako meč, z kronika jednoho života, Vyšehrad, 1981.

Heczková, Libuše: První léta časopisu Ženské listy. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská? In: K. Čadková, M. Lenderová, J. Stráníková (ed.): Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie. Pardubice 2006, s. 323-334.

Lenderová Milena : K hříchu a k motlitbě, Mladá fronta, Praha, 2002.

Neudorflová- Lochmanová Marie : České ženy v 19.stol., Janua, Praha, 1999.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25.02. 2009

Veronika Tardonová

SOUHRN

Bakalářská práce se zabývá Eliškou Krásnohorskou a jejími příspěvky v Ženských listech. Protože byly ženské listy orgánem Ženského výrobního spolku českého, zabývám se v práci i jím a dalšími spolky, které byly spjaty se jménem Elišky Krásnohorské. Jedná se o Americký klub dam, již zmiňovaný Ženský výrobní spolek a spolek Minerva. K rekonstrukci spisovatelčina života vycházím především z jejich memoárů a korespondence a v části věnující se jejím příspěvkům vycházím z Ženských listů v rozmezí let 1873 – 1926.

KLÍČOVÁ SLOVA

Eliška Krásnohorská, Ženské listy, 19. století, časopis, ženské spolky.

SUMMARY

The bachelor work is concerned with Eliška Krásnohorská and Ženské listy magazine. Ženské listy magazine was organ of Ženský výrobní spolek český [Czech woman's production club]. On this account I am writing about this club and about another clubs which are close-knit with Eliška Krásnohorská. I am writing about Americký klub dam [American club of women], Ženský výrobní spolek český [Czech woman's production club] and Minerva club. I am using correspondence and memoirs for reconstruction of Krasnohorska's life, and Ženské listy magazine from the year 1873 to the 1926 in a part about this magazine.

KEYWORDS

Eliška Krásnohorská, Ženské listy magazine, 19. Century, magazine, women's clubs.

Ráda bych poděkovala všem, kteří se podíleli na vzniku mé práce. Prof. PhDr. Mileně Lenderové, Csc., za vedení práce, doporučení vhodné literatury a obětavý přístup. Dále Petře Zajícové za poskytnutí cenných rad týkajících se formální úpravy a všem mým blízkým, kteří se mnou měli trpělivost.

1	ÚVOD	1
2	HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT	3
2.1	ŽENSKÉ SPOLKY A ŠKOLY SPJATÉ SE JMÉNEM ELIŠKY KRÁSNOHORSKÉ	5
2.1.1	<i>Americký klub dam</i>	5
2.1.2	<i>Ženský výrobní spolek český</i>	7
2.1.3	<i>Spolek Minerva a založení prvního dívčího gymnázia</i>	10
3	ŽIVOTNÍ OSUDY ELIŠKY KRÁSNOHORSKÉ	13
3.1	HISTORIE RODU	13
3.2	NELEHKÁ CESTA ZA VZDĚLÁNÍM	14
3.3	KULTURNÍ SALON PECHOVÝCH JAKO CESTA K VLASTENECTVÍ A ODHALENÍ TALENTU 16	
3.4	VSTUP DO SPOLEČNOSTI A POVĚDOMÍ LITERÁTŮ	18
3.5	OBDOBÍ PLZEŇSKÉ	20
3.6	OPĚT V PRAZE	21
4	ŽENSKÉ LISTY	24
4.1	VZNIK MĚSÍČNÍKU	24
4.2	KRÁTKÉ VLÁDNUTÍ VĚNCESLAVY LUŽICKÉ	24
4.3	ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ JAKO REDAKTORKA LISTU	27
4.3.1	<i>Sedmdesátá léta 19. století</i>	28
4.3.2	<i>Osmdesátá léta 19. století</i>	33
4.3.3	<i>Devadesátá léta 19. století</i>	36
4.3.4	<i>Počátky dvacátého století</i>	40
4.4	ŽENSKÉ LISTY V RUKOU JINDŘIŠKY FLAJŠANSOVÉ	42
4.5	POSLEDNÍCH ŠEST LET ČASOPISU ŽENSKÉ LISTY	44
5	ZÁVĚR	48
	BIBLIOGRAFIE	51
	RESUME	53
	PŘÍLOHY	54

1 ÚVOD

Eliška Krásnohorská byla nejen skvělá básnířka, libretistka a kritička, ale především vlastenka, bojovnice za ženská práva a skvělá redaktorka *Ženských listů*, která je dokázala vést přes pětaticet let, zdokonalit jejich obsah, přestát finanční problémy a oslovit neskutečné množství čtenářů, díky svým neotřelým kritikám a polemikám, které v periodiku publikovala. Právě kvůli odhodlané a bojovné povaze této úchvatné ženy, jsem se rozhodla, zmapovat její život a především její působení v *Ženských listech*.

Jméno Elišky Krásnohorské, bylo v záhlaví listu uváděno v rozmezí let 1875-1911, má práce však postihuje období 1873-1926 a to z toho důvodu, že Krásnohorská do listu přispívala i v době, kdy nebyla ve funkci odpovědné redaktorky. Dalším důvodem je snaha porovnat podobu a obsah listu s její předchůdkyní Věnceslavou Lužickou-Srbovou a s pozdějšími pokračovateli Krásnohorské. Vztahu Krásnohorské s *Ženskými listy* se ve svých studiích věnuje Libuše Heczková,¹ Drahomíra Vlašínová² a Marie Bahenská.³ Ta se věnuje i ženským spolkům 19. století a ženské problematice vůbec. K dalším autorkám věnujícím se ženské historii patří Milena Lenderová,⁴ Marie L. Neudorfllová⁵ nebo Pavla Horská⁶.

Ženské listy byly orgánem *Ženského výrobního spolku českého* a ve své rubrice „Zprávy spolkové“ pravidelně informovaly o spolkovém dění. Proto jednu z kapitol věnuji ženským spolkům, s nimiž je spjato jméno Elišky Krásnohorské. Jedná se o Americký klub dam, který ovlivnil její postoj k ženské otázce, dále *Ženský výrobní spolek český*, v němž Krásnohorská zastávala funkci sekretářky a později dokonce starostky spolku a samozřejmě o spolek *Minerva*, který Krásnohorská založila a z jehož iniciativy vzniklo první dívčí gymnázium v Čechách.

V práci budu nejvíce vycházet z příspěvků Krásnohorské, otisknutých v *Ženských listech*. Jedná se o literární kritiky a glosy, úvahy a provolání týkající se ženské otázky, ale i o

¹ HECZKOVÁ, Libuše. Obavy Elišky Krásnohorské. In VOJÁČEK, Milan (edd.) *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Skriptorium. Praha, 2007 ISBN 978-80-86197-83-8

HECZKOVÁ, Libuše. První léta časopisu *Ženské listy*: Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská. In ČADKOVÁ, Kateřina - LENDEROVÁ, Milena - STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.) *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Pardubice, 2006 ISBN 80-7194-920-5

² VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Melantrich. Praha, 1987

³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4

⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Mladá fronta. Praha, 1999. ISBN 80-204-0737-5

⁵ LOCHMANOVÁ-NEUDORFLOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století*. Janua. Praha, 1999. ISBN 902622-2-8

⁶ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. NLN. Praha, 1999. ISBN 80-7106-88-0

beletristické dílo. Tomu se však budu věnovat jen sporadicky a to v rámci Ženských listů. Samozřejmě zmíním i první básnické sbírky a libreta, ale tato část nebude hlavní náplní práce. K rekonstrukci jejího života⁷ vycházím především ze spisovatelčiných memoárů⁸ a z korespondence s Karolinou Světlou.⁹

Eliška Krásnohorská přináší prostřednictvím Ženských listů svědectví o emancipačních bojích, spolkovém dění, generačních rozepřích a o literárních a estetických požadavcích doby. Cílem mé práce je tedy postihnout a shrnout těchto aspektů její publicistické tvorby, které zasvětila celý svůj život.

⁷ Životopis Elišky Krásnohorské je zpracován Drahomírou VLAŠÍNOVOU. *Eliška Krásnohorská*. Melantrich. 1987, Praha. Dále pak Bohumilou ŠRETROVOU. *Eliška Krásnohorská*. Orbis. Praha, 1948. Beletristicky pak její životopis zpracoval DLOUHÁN-BULÁNEK, František. *Žena jako meč: Z kroniky jednoho života*. Vyšehrad. Praha, 1981.

⁸ Paměti Elišky Krásnohorské uspořádal a k vydání připravil Ferdinand STREJČEK. První knihu vzpomínek připravila ještě sama Krásnohorská *Z mého mládí: Vzpomínky životopisné*. Praha, 1920. Další tři pak Strejček a jedná se o svazky: *Co přinesla léta*. Praha, 1928 (tento svazek je dvoudílný) *Z literárního soukromí Elišky Krásnohorské*. Praha, 1941 a *Eliška Krásnohorská. Literární konfese*. Praha, 1947.

Později vycházely upravené vzpomínky, které obsahovaly výňatky ze všech jmenovaných knih. O ty se postaral Karel KREJČÍ. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha, 1950.

O výbor z díla se postaral Zdeněk PEŠAT v knihách *Eliška Krásnohorská. Výbor z díla I: Básně a libreta*. Praha, 1956 a *Eliška Krásnohorská. Výbor z díla II: Studie, kritiky a paměti*. Praha, 1956.

⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí II*. Praha, 1959.

2 HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT

Česká žena počátku 19. století je především vlastenkou, matkou a spořádanou hospodyňkou, která veškeré své jednání zcela podřizuje „silnějšímu jedinci“ – muži. V českých zemích je proces emancipace silně spjat s národnostním hnutím, což se projevuje zejména ve spolupráci muže s ženou. Tento jev vzájemné kooperace je v Evropě vzácný, a vznikl především díky společnému cíli mužů a žen, a to snaze zrovnoprávnit češtinu s němčinou.¹⁰ Národní obrozenci hledali český píšící spisovatelky, ale v době nedokonalého dívčího vzdělávacího systému je najít talentovanou a gramaticky správně píšící ženu skoro nemožné. Proto si naši literáti své bojovnice perem vymýšlejí. Jako příklad může sloužit Žofie Jandová, výplod fantazie Františka Ladislava Čelakovského.¹¹ Jedna z prvních reálných českých spisovatelek Magdalena Dobromila Rettigová (1785 – 1845) usiluje o praktické vzdělávání žen. Žena se má naučit jen to, co se jí bude hodit při řízení domácnosti a výchově dětí – uvědomělých Čechů.¹² Tento pohled na dívčí vzdělávání, zaměřené na praktickou stránku zastávala většina inteligence.

Výchova zámožnějších měšťanských dívek se odehrávala v rámci rodiny. Do domu většinou docházel učitel či student, který slečny seznamoval se základy gramatiky, literatury a historie, avšak hledělo se přitom, aby nebyl překročen rámec gendrových stereotypů. Proto se největší pozornosti těšila výuka hry na piano, francouzštiny, náboženství a pochopitelně ručních prací. Těm se dívky nejvíce učily od svých starších sester, matek či neprovdaných příbuzných. Na tuto výchovu většinou navazoval pobyt či navštěvování soukromého vzdělávacího ústavu, v němž dívky strávily průměrně dva až tři roky.¹³

Čtyřicátá léta 19. století představují v dějinách české ženy první krok k cestě za vyšším vzděláním. Cílem ženského pokolení je i nadále pěstování vlastenectví. Žena si, ale uvědomuje nutnost vzdělávání, s čímž je spojena snaha o vytvoření prvních dívčích škol. Karel Slavoj Amerling (1807 – 1884), pedagog a spisovatel, založil roku 1842 školu „Budeč“, kterou o rok později rozšířil o ženské oddělení. S touto školou měl velkolepé plány, které však z finančních důvodů nikdy nerealizoval. Roku 1848 škola zanikla. Amerling chtěl Budeč

¹⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4. s. 10

¹¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Mladá fronta. Praha, 1999. ISBN 80-204-0737-5. s. 208

¹² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 16

¹³ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. s. 49 - 55

spojit s ústavem Bohuslavy Rajské. Ta však jeho návrh k sňatku a spojení ústavů odmítla.¹⁴ Bohuslava Rajská (1817 – 1852) byla ryzí vlastenkou, což je vidět i na změně jejího jména, které původně znělo Antonie Reissová. Aby byla nápomocna v emancipačním procesu, absolvovala učitelský kurz, roku 1839 založila Společnost dívek českých, která se soustředila především na překladatelskou činnost a v roce 1843 otevřela dívčí ústav, který však neměl dlouhého trvání. Rajská si uvědomovala nutnost výběru soudobých žen mezi povoláním a manželstvím. Ona sama zastávala názor, že je důležitější vychovávat vlastence v rámci rodiny, což také potvrdila, když si roku 1845 vzala Františka Ladislava Čelakovského a odstěhovala se s ním do Vratislavi.¹⁵

V druhé polovině 19. století se ženy stále silněji vyvazují z kultu rodiny a ideál matky dlícího u rodinného krbu, začíná nahrazovat ideál samostatně myslící, vzdělané a soběstačné ženy. S tím je spojeno i zakládání spolků, zřizujících dívčí školy. V padesátých letech se veliké oblibě veřejnosti těšil především ústav manželů Svobodových,¹⁶ který navštěvovala i Eliška Krásnohorská, avšak ani ten dívkám nenabídl možnost soustavnějšího a hlubšího vzdělání. Jistý pokrok v tomto směru přinesla až Hasnerova reforma¹⁷ v letech šedesátých, která zvýšila povinnou školní docházku z šesti na osm let, obohatila výuku o tělocvik a kreslení a povolila vyučování žen na školách. Na základě této reformy byl založen i čtyřletý Ústav ku vzdělávání učitelek¹⁸.

V letech sedmdesátých přichází ženy (především ženy seskupené kolem Amerického klubu dam a Ženského výrobního spolku – Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Věnceslava Lužická) s požadavkem zavedení odborných škol, které by měly zajistit existenci neprovdaných, případně ovdovělých žen. Ženám se nabízely dvě možnosti, jak mohly využít svůj potenciál. Buďto mohly navštěvovat školy hospodyňské, které se nacházely třeba v Lounech či Německém (Havlíčkově) Brodě nebo se zapsaly do průmyslové školy. Soukromá průmyslová škola byla založena roku 1871 při Ženském výrobním spolku¹⁹ a městská až v 80. letech.²⁰ Vrcholem ženského snažení v druhé polovině 19. století se však

¹⁴ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 10-11

¹⁵ Tamtéž. s. 13-15

¹⁶ Více se tomuto ústavu věnuji v kapitole 3.2

¹⁷ Jedná o říšský zákon z 14. května 1869, který nabyl platnosti od školního roku 1870/1871 (LENDEROVÁ: 1999: 64)

¹⁸ Od roku 1849 existovaly dvouleté učitelské ústavy v Praze, Litoměřicích, Českých Budějovicích a v Hradci Králové.

¹⁹ Ženský výrobní spolek, viz kapitola 2.1.2

²⁰ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 38

stalo založení spolku Minerva Eliškou Krásnohorskou a založení prvního dívčího gymnázia, které zahájilo provoz v roce 1890.²¹

Zatímco co se západní Evropou stále silněji ozývají požadavky sufražetek,²² v českých zemích, je stále kladen důraz na sociální emancipační proces, tedy na vzdělání a existenční zabezpečení žen. Starší generace feministek reprezentovaná Eliškou Krásnohorskou si tento postoj k emancipaci udržuje i ve 20. století. Mladší feministky však pod vlivem Masaryka bojují za zrovnoprávnění s muži po všech stránkách. Roku 1905 založila Františka Plamínková Výbor pro volební právo žen, který však nic na situaci nezměnil.²³ Volebního práva se ženy dočkaly až po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918. Ve Spojených státech amerických se ženám této výsady dostalo až v roce 1920 a ve Švýcarsku, které doposud považujeme za demokratický a nezávislý stát dokonce až v roce 1971.²⁴

2.1 Ženské spolky a školy spjaté se jménem Elišky Krásnohorské

2.1.1 Americký klub dam

Americký klub dam je spjat především se jménem Vojtěcha Náprstka, který se stal duchovním otcem tohoto seskupení. Spolek, který vlastně ani nebyl spolkem, protože nikdy neodevzdal příslušnému úřadu své stanovy, zde zmiňuji proto, že měl na Krásnohorskou vliv v době jejího formování. V domě U Halánků se seznámila s polštinou, se stroji usnadňujícími práci hospodyňkám a v neposlední řadě taky s nejednou významnou osobností.

Vojtěch Náprstek (1826 – 1894) se po pobytu v USA, kde se inspiroval tamním školstvím a působením dobročinných spolků, vrátil roku 1858 do Prahy a snažil se pomocí přednášek, které se konaly v letech 1862-63, oslovovat ženy, aby samy začaly toužit po vzdělání. První přednáška se týkala technických vymožeností pro domácnost, další se ujal Josef Václav Frič, který dámám přítomným v domě U Halánků líčil podrobnosti o průmyslové výstavě v Anglii. Následovaly další Náprstkovo přednášky pojednávající o

²¹ Jako první však přišli s nápadem založení dívčího gymnázia pánové Blažek, Jehlička a Čupr v roce 1868. Gymnázium sice bylo vytvořeno, ale nikdy se neotevřelo, neboť se k zápisu dostavily pouze dvě uchazečky. (BAHENSKÁ: 2005: 38)

²² Sufražetky (od slova sufragium = hlasovací právo) ženy bojující za hlasovací právo žen. Předchůdkyně sufražetek usilují o volební právo již roku 1793 ve Francii. Ve Spojených státech amerických se organizují roku 1848. v Anglii kolem roku 1900.

²³ MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu: Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. Vedita. České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-8682-931-9. s. 24

²⁴ BOCKOVÁ, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*. Lidové noviny. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-494-7. s. 170

kuchyňském náčiní, ženském vzdělávání a dobročinných spolcích v zahraničí. Právě poslední dvě přednášky pomohly odstartovat boje za vyšší dívčí vzdělávání. Náprstek se snaží přimět ženy, aby se realizovaly jako učitelky či ošetřovatelky. Je však zřejmé, že k těmto profesím je nutná jistá dávka vědomostí, proto je právě Náprstek jedním z prvních podporovatelů vyššího dívčího vzdělání u nás.²⁵

Přednášky i bohatě zásobená knihovna, kterou tento filantrop ženám otevřel, byla hojně navštěvovaná. Svědčí o tom i dopis, který roku 1863 napsala Světlá Náprstkovi, a jež byl 3. února téhož roku otisknut v Národních listech. Dopis je jakousi oslavou jeho počínání a je podepsán téměř třemi stovkami žen. Tytéž ženy také 9. února uspořádaly sbírku pro Průmyslové muzeum, které hodlal Náprstek vystavět. Na žofínském plese, kde se sbírka pořádala, bylo vybráno skoro 190 zlatých, což svědčilo o tom, jaké popularitě se Náprstek těšil.²⁶

Tyto přednášky a výstavy, které se pořádaly jak v domě U Halánků, tak na jiných místech v Praze, odstartovaly vznik Amerického klubu dam, jehož činnost zahájila svým proslovem 15. ledna 1865 Karolina Světlá. Stanovy spolku, které však nebyly nikomu předány, zněly následovně: „*Americký klub dam, jest soukromá společnost pražských dám, svazky nejvíce příbuzenstva nebo přátelstva mezi sebou spojených, které snaží se v kruhu svém soukromém rozšiřovati užitečné vědomosti a spolu povzbuzovati a pěstovati účely dobročinné.*“²⁷ Ve spolku neexistovaly žádné odpovědné funkce, jako tomu bylo u spolků jiných, přednášky byly určeny jen ženskému posluchačstvu a členem se mohla stát pouze paní, či dívka, kterou doporučila jiná členka klubu a měla více než šestnáct let. Tímto pravidlem se stal Americký klub dam jakousi uzavřenou elitní záležitostí přístupnou jen vyšším a středním vrstvám. I když tato situace byla nejednou kritizována, těšil se klub obrovské popularitě a jeho zásluhu jak na poli charitativním, či uměleckém opěvovaly nejedny noviny.²⁸

Náplň klubových aktivit byla rozmanitá. Členky navštěvovaly přednášky a výstavy, chodily na výlety a věnovaly se charitativní činnosti. Ta je patrná zejména v období válek. Jednou z velkých charitativních událostí se stalo podporování raněných v době prusko-rakouské války v roce 1866. V prostorách Náprstkova domu členky připravovaly obvazový materiál pro nemocnice a spravovaly nemocniční prádlo. K dalším aktivitám spolku patřilo

²⁵ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 75-81

²⁶ Tamtéž. s. 81

²⁷ Tamtéž. s. 82

²⁸ Tamtéž. s. 82-86

připravování různých zábavných akcí pro děti. První taková se uskutečnila roku 1865 v Roztokách a spousta dalších pak v Praze.²⁹

Od druhé poloviny osmdesátých let se klub více než charitě věnuje spíše kulturním počínům. Již v roce 1869 byl z iniciativy spolku slavnostně odhalen pomník Boženy Němcové na Vyšehradě. Další slavnostní odhalení, tentokrát však zakladatele spolku, bylo roku 1896, v den Náprstkových nedožitych sedmdesátých narozenin. Členky se věnovaly muzeu a knihovně a pořádaly kulturní akce pro služebné, které se setkaly s obrovskou odezvou. Další pokračování spolku už mělo opět charitativní ráz, přišla první a druhá světová válka, v nichž ženy podporovaly raněné vojáky a sirotky. K obnovení spolkové činnosti došlo až v červnu roku 1945. Avšak již tři roky na to byl spolek nucen své působení ukončit, ostatně stejně jako všechny ostatní různorodé spolky.³⁰

Americký klub dam za svou dlouholetou existenci vykonal mnoho práce, pomohl ženám ke vzdělání a seberealizaci. Stojí také za vznikem jiných spolků a určitě napomohl budoucím generacím mladých žen k vymožení ženského volebního práva. Vojta Náprstek je proto považován za otce českých feministek a světaznalého filantropa, který dal ženám šanci dostat se dál. K dvacátým narozeninám klubu přicházejí Ženské listy s článkem, který vypovídá o veliké úctě jak ke spolku, tak k jeho zakladateli a mecenáši. „...Americký klub dam velkomyslně založený p. Vojtěchem Náprstkem k rozšíření vzdělání ženského i vůbec k duševnímu a mravnímu povzbuzení, jakož i praktickému poučení našich paní a dívek. Co vše pan Náprstek pro ženskou otázku u nás učinil a obětoval, není možno vypočítati, [...] Vždy se vyhýbal všemu veřejnému uznání, a působení jeho v celém dosahu bylo vždy známo jen úzkému kruhu přátel nejzasvěcenějších.[...] Připomínáme toliko svým čtenářkám, že pan Náprstek nejen pořádáním přednášek a propůjčením drahocenné knihovny ženské vzdělání ideálně podporoval.“³¹

2.1.2 Ženský výrobní spolek český

Ženský výrobní spolek je se jménem Elišky Krásnohorské spjat pevněji. Zatímco Americký klub dam měl především vliv na její uvědomělost, vzdělání a nastínění budoucího pole její působnosti, v Ženském výrobním spolku už se prosazovala konkrétněji. Byla nejen

²⁹ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 89-96

³⁰ Tamtéž. s. 96

³¹ *Ženské listy*. 1885. r. 3. č. 1. ISSN n21536. s. 11

členkou a redaktorkou Ženských Listů, jež se staly výkonným orgánem Výrobního spolku, ale roku 1875 byla zvolena i jeho sekretářkou a od počátku 90. let pracuje ve spolku jako jeho starostka. Na cestu emancipačních bojů ji přivedlo zejména úzké přátelství s Karolinou Světlou, která si ji v dopise ze srpna roku 1870 stěžuje: „[...] dívky, kterým slunko osvěty již zasvitlo, které vystoupivše z dívčí školy si obraly ještě další studie, jako například školní běh učitelský, theorii hudby, kreslení atd. stojí teď před námi co dvacetileté panny značných vědomostí [...] a ohlíží se marně – po působení. Od učitelek tak přísné se žádají zkoušky jako od učitelů, a jakých míst se jim dostává? Přikazují se jim ruční práce... Toť nejznamenitější kariéra pro ženu českou, kteráž osvědčila tutěž způsobilost jako muž! [...] toť osud žen, které se vzdělávají.“³²

Právě snaha vylepšit osudy žen, které se rozhodly studovat, podnítila Světlou k tomu, aby roku 1871 založila Ženský výrobní spolek, který již v roce svého založení čítal přes 1000 členů, a při spolku také otevřela obchodnicko-průmyslovou školu, která si kladla za cíl především vychovat ženy po praktické stránce a najít jim vhodné zaměstnání. Avšak tato snaha byla spíše utopií, protože česká společnost ještě nebyla připravena na rovnost povolání mužů a žen. Přesto se do prvních kurzů zapsalo přes dvě stě dívek. Školné bylo naprosto zanedbatelné, odvozovalo se od sociálního postavení žaček a pohybovalo se v rozmezí 1 – 3 zlatých měsíčně. Některé studentky byly od školného osvobozeny úplně.³³ Škola se soustředila především na výuku jazyků, jako angličtina, francouzština, ruština a němčina, přičemž vyučovacím jazykem byla pochopitelně čeština. Dívky se učily obchodnickým dovednostem, jako byla matematika a účetnictví, ale i průmyslovým, ve kterých byly zahrnuty jak ruční práce, tak kreslicí a rytecké učební obory. Veliké oblibě se také těšil ošetrovatelský kurz, který byl rozdělen na část teoretickou a praktickou, která se odehrávala v nemocnici na Karlově. Za kurz zaplatily dívky pouze 1 zlatý. Kdo absolvoval obě části, získal ošetrovatelský diplom. Později bylo do učebního plánu zahrnuto i vychovatelství, které samozřejmě souvisí s hrou na klavír a zpěvem a také s přípravou ke zkouškám z francouzštiny.³⁴

Ženské listy jakožto výkonný orgán Ženského výrobního spolku pravidelně veřejnost informovaly o výukovém plánu pro další rok, o konaných výstavách, bazarech a loteriích, které pořádala průmyslová škola pro získání financí a také o podporovateli spolku. Přestože škola získávala příspěvky a dařilo se jí prodávat výrobky svých žaček, nestačila pokrýt

³² SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí II.: Korespondence*, Praha, 1959. s. 337

³³ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách*. s. 109

³⁴ Tamtéž. s. 107-111

všechny náklady spojené s provozem školy a spolku. Problém nastal ve chvíli, kdy škola musela opustit stávající budovu a přesídlit do jiných prostor. Roku 1880 škola přesídlila do Bartolomějské ulice, kde se předtím nacházelo německé gymnázium. Ještě téhož roku ze zdravotních důvodů na funkci starostky spolku rezignovala Světlá, kterou nahradila paní Emilie Bártová. Krásnohorská také opouští post sekretářky a více se věnuje literární činnosti.³⁵

Krásnohorská se k intenzivnější práci v Ženském výrobním spolku vrací až počátkem devadesátých let. Roku 1891 umírá Emilie Bártová, kterou na pár měsíců vystřídala Luisa Čelakovská, manželka Fr. L. Čelakovského, který byl zastáncem myšlenky, že žena vykoná mnoho dobrého pro společnost jen tehdy, bude-li se věnovat rodině. Z tohoto důvodu se se jménem Elišky Krásnohorské v pozici starostky spolku setkáváme ještě roku 1891. Eliška si byla vědoma nevyhovujících prostor školy v Bartolomějské ulici. V pamětech o této budově píše: „[...] škoda těch set mladých, dychtivých duší a svěžích tváří dívčích do tohoto zastrčeného, nevládného domu s jeho nízkými stropy a dusnými síněmi, s jeho těsnými chodbami a páchnoucím schodištěm, s jeho průjezdem, v němž se honily krysy [...] byly to místnosti, které jsme před několika lety považovaly za velmi výhodné [...] ale čím dál tím méně nám vyhovovaly.“³⁶ Proto se Spolek rozhodl postavit vlastní budovu, která by byla prostorná, vyhovující potřebám žaček a neplatil by se za ní nájem. Avšak i tady se musela Krásnohorská potýkat s finanční nesnází. Roku 1893, sice spolek zakoupil stavební parcely, ale tím se úplně vydal ze svých prostředků a na postavení budovy již nezbyvalo. Spolek tedy musel požádat o úvěr u Zemské banky, který mu byl poskytnut. Stavba v Resslově ulici byla dokončena roku 1896, a ještě téhož roku tam byla přestěhována škola. Spolkový obchod, který měl nyní za úkol především splácení dluhů, zůstal ve Spálené ulici.

Ženský výrobní spolek český a jím založená obchodnicko-průmyslová škola, založená Karolinou Světlou a po dlouhá léta udržovaná Emilií Bártovou, Johannou Kuffnerovou, Eliškou Krásnohorskou a mnoha dalšími ženami, se stala důležitým mezníkem v české, nejen ženské historii. Nabídla i nemajetným dívkám možnost vzdělání a uplatnění v různých sférách a posunula dívčí školství o krok dopředu. Ve dvacátém století, už byla možnost studia žen rozšířenější a tak spolek pomalu upadal, ovšem jeho myšlenky a činy žily dál. Spolek definitivně ukončil svou činnost roku 1957.

Listopadové číslo Ženských listů z roku 1896 je k příležitosti otevření nové spolkové školy věnováno právě tomuto spolku. Na závěr tedy pár slov Elišky Krásnohorské ze

³⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Melantrich. Praha, 1987. s. 38 - 41

³⁶ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta*. Vaněk a Votava. Praha, 1928. s. 118-119

zmiňovaného listu: „[...] Smím pouze říci dle svědomí, že jsme všechny pracovaly s oddaností, pílí a snahou, která jen dobro chovanek našich měla na zřeteli, a že za pětadvacet let málem čtrnáct tisíc mladých dívek českých se na ústavě našem vzdělávalo k čestné práci, k vlasteneckému vědomí a k mravnímu životu. [...] Nám ženám v tomto spolku sjednoceným přáno jest nevšedního štěstí, že jsme o poctivých snahách svých mohly dáti důkaz viditelný, důkaz památný a krásný: ušlechtilý tento dům, zasvěcený dívčí mládeži, velkou českou školu, kterou zůstavíme potomstvu.“³⁷

2.1.3 Spolek Minerva a založení prvního dívčího gymnázia

„Musím vás napomenouti, slečno! Měla jsem vás za dobrosrdečnou, spravedlivou a za přítelkyni učitelek, ale teď když jste si k hanbě a škodě učitelek vymyslila tu čertovinu, přivoláváte na sebe trest, a Bůh vás musí trestat, i budete potrestána, dočkáme se toho, však uvidíte!“³⁸ Takové byly reakce na myšlenku Elišky Krásnohorské založit první dívčí gymnázium. Tomuto nápadu se bránili nejen politikové, ale i vzdělaná pražská veřejnost.

Eliška Krásnohorská sama toužila celý život po vzdělání vyšším, než se jí dostalo, proto se rozhodla zasvětit svůj život bojům za jiné dívky a připravit jim půdu pro univerzitní vzdělání. Myšlenka otevřít dívčí gymnázium, v ní klíčila několik let, ale teprve počátkem devadesátých let, svou ideu realizovala. Se svým plánem se nejprve svěřila svým kolegyním z obchodnicko-průmyslové školy při Ženském výrobním spolku. Ty ale spolupráci odmítly, snad ze strachu (jak píše sama Krásnohorská) z konkurenčních bojů.

Již roku 1890 Krásnohorská založila spolek Minerva, jehož výbor čítal deset členek a šest členů. Jako čestní členové byli jmenováni Vojtěch Náprstek a Karolína Světlá. Předsedou spolku se stal Josef Baudiš, ředitel Akademického gymnázia, ale funkci zastával jen formálně. Veškeré úkoly musela plnit Krásnohorská sama. Spolek měl za úkol především zajišťovat finance, potřebné k provozování, jím založené školy. Aby Krásnohorská dosáhla svého cíle, tedy založení dívčího gymnázia, vydala se ještě téhož roku za profesorem Františkem Prusíkem, svým známým z Plzně, který tou dobou působil na Akademickém gymnáziu v Praze a svěřila mu svou, tak dlouho utajovanou myšlenku. Prusík byl založením gymnázia nadšen a okamžitě začal sepisovat učební plán, který obsahoval stejné předměty, jako plány na chlapeckých gymnáziích, jen s tím rozdílem, že byl rozložen na místo do osmi, do pouhých

³⁷ *Ženské listy*. 1896. r. 24 č. 11. s. 238

³⁸ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Výbor z díla II: Studie, kritiky a paměti*. Praha, 1956. s. 490

pěti let. Následovala předběžná schůze v zemské školní radě, kde byl tento učební plán předložen a označen za nezávadný.³⁹

V té době se Eliška Krásnohorská pilně věnovala také Ženskému výrobnímu spolku, který ji plně zaměstnával, proto se rozhodla najít si vhodnou spolupracovnici, při zakládání Minervy. Stala se jí Pavla Maternová, rozená Škampová, bývalá učitelka tou dobou v domácnosti. Obě ženy se s vervou pustily do práce a 1. března 1890 uveřejnily v Ženských listech petici k říšské radě, podepsanou obrovským počtem nejen žen, ale i mužů. Krásnohorská však v pamětech uvádí, že muži podepsali spíše pro zábavu, než z přesvědčení, že se dívčí gymnázium někdy otevře. Dalším krokem, bylo přesvědčit některého poslance, aby se petice ujal a přednesl ji v říšské radě. Bratři Grégrové ji odmítli, ale Julius Grégr jí doporučil, aby zkusila oslovit Emanuela Engela. Ten však: „*Neschvaloval cílů naší petice, odsuzoval ženské studium jako justament přepjatých emancipistek. Ideál dívky jevil se mu jako ‚skleníková květinka‘, již se nesmí dotknouti drsný dech života svými vánicemi a vichry, svými konkurenčními zápasy o kus vědomosti neb chleba...*“⁴⁰ Nakonec jej však přesvědčila a Engel předal petici Karlu Adámkovi, který ji 11. března 1890 podal říšské radě. Návrh na otevření prvního ženského gymnázia byl schválen již v červenci a Krásnohorská se mohla pustit do dalšího bodu. Tím bylo najít vhodné prostory. Útočištěm Minervy se staly dvě místnosti, v bývalé škole sv. Vojtěcha. Jedna místnost, sloužila jako učebna, druhá byla kabinet, sborovna a knihovna dohromady. Zpráva o založení Minervy uvádí že „*Střední škola dívčí má pět ročníků, a sice přípravku a čtyry třídy, které se rovnají 5., 6., 7. a 8. třídě gymnasií. Do přípravy přijímají se dívky, které buď mají vysvědčení z dobře odbyté 3. třídy měšťanské neb vyšší dívčí školy, buď věkem 14 let se prokážíce přijímací zkoušce s prospěchem se podrobí. Přípravka má ten účel, by vědění dívek doplnila těmi naukami, které jim schází k tomu, aby v 1. třídě střední školy dívčí, úplně shodné s pátou gymnasiijní, s prospěchem mohly studovati, tedy hlavně latinou a řečtinou.*“⁴¹

Dne 16. září se konal zápis v prostorách bývalé školy sv. Vojtěcha. Krásnohorská se jej ze strachu neúčastnila a doma počítala, jak školu udrží, přihlásí-li se jen malý počet studentek. V tomto rozjímání ji vyrušil zazvoněním Náprstek, který v ruce držel obrovskou kytici růží. Růží bylo padesát jedna, za každou zapsanou studentku jedna. Ředitelem školy se stal František Prusík a v učitelském sboru zasedli samí kvalifikovaní učitelé. Jmenujme alespoň Josefa Macha nebo Josefa Votrubu. Zpěvu učila Teréza Poláková a vychovatelství

³⁹ VLAŠÍNOVÁ. *Eliška Krásnohorská*. s. 42 - 43

⁴⁰ KRÁSNOHORSKÁ. *Výbor z díla II*. s. 488

⁴¹ *Výroční zpráva soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze*. 1891. ISSN 1803-1315. s. 5

Pavla Maternová.⁴² O učitelích se ve výroční zprávě píše: „*Učiteli mohou býti jen osoby, které mají učitelskou spůsobilost pro střední školy státní. Aby vychovatelský vliv ženský na ústavě nescházel, ustanovena pro mravní dozor správkyně školy, jež zároveň jest úřednicí spolku.*“⁴³

Prvních maturantek se Krásnohorská dočkala roku 1895. Maturity se skládaly na Akademickém gymnáziu a absolvovalo je osmnáct studentek. Zkouška se skládala ze tří částí. První probíhaly písemné zkoušky z jazyků (čeština, němčina, řečtina, latina) a z matematiky, následovaly zkoušky z filozofické propedeutiky, přírodopisu a náboženství a třetí zkouška byla ústní z dalších předmětů. K veliké radosti učitelského sboru složilo zkoušku šestnáct dívek, z toho tři s vyznamenáním. Již následujícího roku se ženám otevřely brány univerzity, mohly sice navštěvovat přednášky jen s povolením vyučujícího, ale i přesto je rok 1896 velikým průlomem v ženském vzdělávání. O rok později, tedy roku 1897, mohly ženy navštěvovat filozofickou fakultu jako mimořádné posluchačky a od roku 1900 mohly studovat medicínu jako řádné posluchačky. V roce 1901 obsahovalo maturitní vysvědčení absolventek Minervy jakési prohlášení, které ženám povolovalo studium na univerzitách.⁴⁴

Eliška Krásnohorská se založením spolku a školy Minerva zapsala nepochybně do dějin českého vzdělávání. Svou neutuchající prací otevřela dívkám přístup k univerzitnímu vzdělání, čímž jim umožnila realizovat se v profesích, které do té doby vykonávali pouze muži. O založení školy Krásnohorská píše: „[...] *Ve službách vlasti byla založena tato škola vaše, ve službách vlasti budou vám bohdá otevřeny dráhy krásné činnosti, ve službách vlasti zaskvěž se všecka vaše snaha a celá vaše vytoužená, naší láskou žehnaná a věrné práci české zasvěcená budoucnost.*“⁴⁵

⁴² KRÁSNOHORSKÁ. *Výbor z díla II.* s. 493

⁴³ *Výroční zpráva soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze.* 1891. s. 5 - 6

⁴⁴ BAHENSKÁ. *Počátky emancipace žen v Čechách.* s. 132

⁴⁵ *Ženské listy.* 1891. r. 19 č. 8. s. 170

3 ŽIVOTNÍ OSUDY ELIŠKY KRÁSNOHORSKÉ

3.1 Historie rodu

*„Umřela Eliška Krásnohorská a všechny naše listy se rozepěly dojemně o staříčké básnířce. Nedojemné však přitom bylo, jak nic o ní nevěděly, zejména ne, kdo to byl a jaká to byla žena. Krásnohorská totiž byla žena jako meč.“*⁴⁶

Žena jako meč. Charakteristika Elišky Krásnohorské z pera Zdeňka Nejedlého zaznívá roku 1926 v nekrologu otisknutém ve Varu. Ten uzavírá životní epochu básnířky, prozaičky, dramatičky, libretistky, literární kritičky a feministky bojující za vzdělávání žen, Elišky Krásnohorské.

Ta se narodila jako Alžběta Pechová 18. listopadu 1847 v Praze. Její otec, Ondřej Pech, který žil v letech (1804 – 1850) pocházel z chudé mlynářské rodiny. Jako desetiletý odešel do Prahy, aby finančně odlehčil rodině a vyučil se natěračem. Po zvládnutí řemesla si otevřel lakýrnický podnik, který sídlil v Michalské ulici na Starém Městě. Tam také bydlel se svou první ženou Marií Svobodovou a třemi dětmi: Josefem (1826), Karlem (1829) a Marií⁴⁷ (1832). *„V tom náhle, v samém rozpuku životního štěstí, zasáhla tuto rodinku rána strašlivá. Mladá paní Pechová, vypomáhající dle sil svých manželů i v závodě, dne 11. listopadu 1834 vařila na domácím krbu pro dílnu pakost,⁴⁸ jenž vykypěl, vzňal se a nebohou popálil tak děsně, že téhož dne v bolestech skonala.“*⁴⁹ Ondřej Pech nechtěl svým dětem odepřít mateřskou lásku a tak se roku 1853 podruhé oženil. Nevlastní matkou se dětem stala Dorota Vodvářková (1816 – 1892), která pocházela z rodiny panského kováře v Blatné a do Prahy ji přivedly stejné důvody jako Pecha. Z rodné víscky odešla v devatenácti letech a v Praze se usadila jako panská v domě generála. Tam se s ní Pech také seznámil a zamiloval se do ní. Dorotu však ke sňatku musela přemlouvat jak paní generálová, tak její rodina. Nakonec svolila a z tohoto svazku vzešlo pět dětí. Jindřich (1837), Adolf (1839) a Juliana (1843) se narodili ještě v Michalské ulici, avšak Alžběta (1847) a Dorota (1850) se narodily v domě v Dominikánské (dnes Husově) ulici, kam se rodina i s celou živností přestěhovala. Nejmladší Dorotku však Pech již neviděl, neboť zemřel měsíc před jejím narozením na cholera.⁵⁰

⁴⁶ BULÁNEK – DLOUHÁN, František. *Žena jako meč: Z kroniky jednoho života*. Vyšehrad. Praha, 1981. s. 8

⁴⁷ VLAŠÍNOVÁ. *Eliška Krásnohorská*. s. 1

⁴⁸ Pakost je druh laku, který v dílně Pechovi používali.

⁴⁹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z mého mládí: Vzpomínky životopisné*. Praha, 1921. s. 1

⁵⁰ VLAŠÍNOVÁ. *Eliška Krásnohorská*. s. 12

Na otce Eliška vzpomíná především jako na muže, věřícího ve svůj rytířský původ. Ve svých vzpomínkách píše: „[...] jistý úředník guberniálního archivu mému tatínkovi kdysi byl přinesl zprávy o dávném rytířském rodu Pechů z Krásné Hory a jej přemluvil, aby dal pátrat po dokumentech, kterými by se dokázalo, že naše rodina pochází z rytířského onoho kmene.“⁵¹ Rytířského titulu se Pechovi nikdy nedočkali, zato však podvodník K., jak jej Krásnohorská v pamětech označuje, daroval Elišce pseudonym, pod kterým se proslavila. Vzpomínky na matku jsou pochopitelně zřetelnější a Krásnohorská jim v pamětech věnuje velkou pozornost.

Matku líčí jako skvělou, pracovitou bytost, která dětem vnukla lásku k umění a nazývá ji matkou vychovatelkou. „A pro jazyk mateřský nemohly jsme míti lepší učitelku než matku samu [...] z úst matčiných jsme slýchali množství výrazných slov, rčení, obrátů a vazeb větoslovných, jež nám v Praze nebyly známy, ba svou původností budily u nejednoho neznalce pochybovačný úsměv; říkadla, posměšky a verše písniček [...] nebyly sice pro salon, ale jadrně české byly, a čím více jsem dospívala, tím více jsem poznávala ve všem tom, co bylo v oboru řeči maminčino a pocházelo z Blatné.“⁵²

3.2 Nelehká cesta za vzděláním

Nedlouho po otcově smrti se Pechovi přestěhovali do domu ve Spálené ulici, který se nestal útočištěm jen pro umělecky založenou rodinu, ale i pro časté návštěvníky z kulturního prostředí. Tady, v rodinném kruhu umělců⁵³, se před Eliškou poprvé otevřela brána poznání, kterou toužila procházet celý život. V roce 1853 začala, tehdy ještě Alžběta, navštěvovat soukromou dívčí školu manželů Svobodových⁵⁴, která se v té době, považovala za jednu z nejlepších svého druhu. Svědčí o tom i fakt, že ústav navštěvovaly dívky z předních, českých, vlasteneckých rodin, například sestry Riegrový⁵⁵ nebo Zdeňka Havlíčková.⁵⁶

⁵¹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha, 1950 s. 8

⁵² Tamtéž s. 17

⁵³ Eliška Krásnohorská vzpomíná, jak do jejich domu chodili mladí umělci. Většinu se jednalo o spolužáky jejích starších bratrů. Adolf navštěvoval malířskou akademii a Jindřich zase hudební ústav. Z umělců jmenujme alespoň Hynka Pallu, a mladíky Fiedlera, Kryšpína a Cainera. Krásnohorská se o kroužku umělců, navštěvujících matčin dům někdy zmiňuje jako o salónu. Tyto vzpomínky sepsala ve statích nazvaných „Bez cíle“ In KRÁSNOHORSKÁ. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. s. 59 – 63 a „Rozchody a návrat“, tamtéž. s. 89, tyto vzpomínky uspořádal Karel Krejčí.

⁵⁴ Manželé Helena a Antonín Svobodovi, majitelé dívčího vzdělávacího ústavu v domě U modrého hroznů v Praze.

⁵⁵ Dcery Františka Ladislava Riegra. Libuše Bráfová-Riegrová (1860 – 1936), filantropka. Marie Červinková-Riegrová (1854 – 1894), filantropka, spisovatelka, operní libretistka.

⁵⁶ Havlíčková Zdeňka (1848 – 1872), dcera Karla Havlíčka Borovského, „Dcera národa“.

V ústavu se nejmladší dívky učily především praktickým věcem jako je šití a pletení, dále pak francouzštinu, kterou vyučovala sama Helena Svobodová, rodilá Švýcarka, náboženství, čtení, psaní a počítání pod vedením Antonína Svobody. Právě ten Krásnohorskou, při hodině čtení, poprvé oslovil českou podobou jejího jména - Eliška. Již v takto raném věku si Eliška uvědomovala, že jí škola nepřináší nic nového, ba dokonce ji ve vývoji brzdí. Už při nástupu do ústavu uměla číst a počítat, neboť domácí učitel hry na piano Josef Kalousek⁵⁷ ji naučil počty a Václav Bolemír Nebeský⁵⁸ zase čtení. Eliška se musela smířit s pomalým tempem svých spolužaček a přetrpět jejich zdoluhavé slabikování.

Toto období nejlépe vystihuje citát: „[...] i začalo se mi zdáti, že jest ve škole jako v kleci, kde dušička nesmí létat výše, ani dále, než kam dovolí drátěná mřížka.“⁵⁹ A tato klec zdála se být najednou pevnější, když paní Svobodová vzkázala Eliščině matce, aby už nechodila, protože Eliška všechno umí.

Mladé slečně bylo tehdy dvanáct let a představa pouhé výpomoci v domácnosti ji děsila. Proto nadšeně uvítala matčin návrh, aby navštěvovala ústav pro ruční práce sester Krausových,⁶⁰ sídlící na Malé straně. Tento ústav navštěvovaly dcery malostranské smetánky, které jak Eliška záhy poznala, nesdílely její vlastenecké cítění. Jejich smýšlení bylo plytké a malicherné, s čímž se hloubavá dívka nebyla schopna ztotožnit. Ve vzpomínkách popuzeně píše: „[...] kdyby mezi oněmi slečinkami radovic a sekretářovic, inspektorovic, officiálovic atd. atd., k nimž se přidružily též dcerky vrátných i lokajů paláců šlechtických, v ústavě slečen Krausových byl štepoval a vyšíval Jan Neruda, byly by jeho malostranské povídky o nejedno číslo bohatší.“⁶¹ Eliška často používala svůj ironický humor proti malostranským slečinkám, které neuměly použít stejných zbraní, a tak neustále sestrám Krausovým žalovaly. Avšak až ve chvíli kdy mladá buřička své spolužačky nařkla ze zpátečnictví a odnárodnělosti se hlasitěji ozvala starší ze sester Marie a řekla: „[...] vy prý jste, jak se říká vlastenkou? – Eine Wlastenzerin.“⁶² Toto napomenutí mělo pro Elišku obzvláště trpkou příchuť, protože nebyla schopna pochopit, že Marie, jejíž bratr stál na barikádách, když Windischgrätz ostřeloval Prahu, patří k oněm „šosákům“ a „odpadlíkům“ jak jim hanlivě říkala. Vrcholem sporů, mezi vlastenkou a malostranskou buržoasií, se stal den, kdy jedna ze spolužaček Elišce vyčetla že: „[...] čamara není pro elegantní společnost, čamaru nosí každý drožkář..“ načež ji uražená Eliška odvětila že: „[...] frak nosí každý sklepník, ale že drožkář i sklepník jsou také lidé a

⁵⁷ Kalousek, Josef (1838 – 1915), historik, spisovatel, novinář, politik a první životopisec Fr. Palackého.

⁵⁸ Václav Bolemír Nebeský (1818 – 1882), básník, překladatel, literární kritik a historik.

⁵⁹ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 91

⁶⁰ Sestry Marie a Luisa Krausovy, majitelky ústavu pro ženské ruční práce v Praze.

⁶¹ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 113-114

⁶² Tamtéž s. 114

sice užiteční, užitečnější než leckterý elegantní panák [...] tím jsem v slečince urazila stavovské sebevědomí tak krutě, že se dala do hlasitého pláče a vzesla za souhlasu svých stoupenkyň na mne žalobu, že jsem ‚eine čechische Aufrührerin‘.“⁶³ Tedy jedna česká buřička.⁶⁴

Docházení do nenáviděné povrchní společnosti, ústavu sester Krausových, trvalo pouze rok. Hned po prázdninách totiž Krásnohorská nastoupila do ústavu manželů Svobodových jako učitelka francouzštiny, kde si po měsíci vydělala své první peníze. Čtrnáctiletá Eliška si tak ze svého honoráře, který činil čtyři zlatky měsíčně, zaplatila hodiny zpěvu a hudební teorie na Žofínské Akademii u Josefa Leopolda Zvonaře⁶⁵ a také rukopisy Zelenohorský a Královédvorský.⁶⁶ Ze skrovného platu si Eliška pořídila i nový plášť, který jí však byl odcizen z šatny ústavu Svobodových. Paní Svobodová škodu nahradila, avšak tato událost již měla na jejich vztah neblahý vliv a v podstatě ukončila další vzájemnou spolupráci.⁶⁷ S koncem školního roku nastal pro vzdělání chtivou dívku i konec na Žofínské Akademii, jelikož jako dívka už neměla kam postoupit.

3.3 Kulturní salon Pechových jako cesta k vlastenectví a odhalení talentu

Představa ukončení dalšího vzdělání Elišku trýznila, a tak se není čemu divit, že na bratrovu otázku „*Ted' opravdu tedy se přestaneš vůbec učit?*“⁶⁸ Nakvašeně odpověděla: „*Nepřestanu! [...] Jindřich a ty učíte se pořád a umíte dost, abyste se o trošek mohli rozdělit také s námi sestrami.*“⁶⁹ K cílenému vzdělávání v rodinném prostředí sice nedošlo, ale díky bratrům a umění milovné matce, se v bytě Pechových scházeli mladí umělci, kteří jak Elišku, tak její sestry přece jenom vzdělávali a obohacovali. Krásnohorská vzpomíná, jak k nim tito mladíci přinášeli: „*[...] plné desky rytin a fotografií ku prohlídce, tak že jsme kamarádkou jejich ochotou se seznamovali s podklady nej přednějších obrazáren a glyptotek světových a*

⁶³ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 115

⁶⁴ Zde je nutné si uvědomit, že jsem čerpala ze vzpomínek, které Krásnohorská sepsala v roce 1920, tedy jako třiasedmdesátiletá. Není tedy jisté, zda se takto opravdu vyjadřovala už jako dvanáctiletá dívka. Dle mého názoru tomu tak není, obzvlášť když vezmeme v úvahu (i přes spisovatelčin obrovský talent) jakého vzdělání se jí v té době dostalo.

⁶⁵ Zvonař, Josef Leopold (1824 – 1865) skladatel, pedagog a hudební teoretik.

⁶⁶ Na sklonku svého života hájila pravost obou rukopisů, čímž si u modernistické generace vysloužila jejich odpor a nálepku zpátečnictví, proti kterému vlastně celý život bojovala. Viz Slovo k našim čtenářkám o rukopisech královédvorském a zelenohorském, mimořádná příloha Ženských listů. 1877.

⁶⁷ KRÁSNOHORSKÁ. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. s. 58

⁶⁸ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 119

⁶⁹ Tamtéž. s. 119

vžívaly se do arciděl nejslavnějších mistrů, i z pouhých snímků kouzlem svým nás uchvacujících.“⁷⁰

Pechovic kroužek se co do pohoštění a lesku jistě nevyrovnal předním českým salónum, ale rozhodně je předčil rodinnou, uvolněnou atmosférou. „*Jestliže večery nedělní a sváteční byly věnovány společenským hrám a čtveráckým hříčkám písemným, často veršovaným, při nichž jsme se navzájem předstihovali humorem svých nápadů, holdující jen olympskému smíchu, bývali jsme v dni všední samá klasická hudba, samý zpěv, samý hovor o literatuře, samá kritika – vždy upřímná a upřímně přijímaná – o nových pracích vlastního kroužku.*“⁷¹

Roku 1860 byl Eliščin bratr Jindřich přijat jako učitel do hudebního ústavu Celestina Millera a tak do kruhu Pechových začali docházet mladíci z tohoto ústavu. Patřil mezi ně například Karel Bendl,⁷² Václav Horejšek⁷³ nebo Hynek Palla.⁷⁴ Scházeli se u piana a k potěšení paní Pechové hrávali Mozarta, Beethovena a jiné skvělé kusy. Byl to právě Karel Bendl, kdo si jako první všiml Eliščina básnění a požádal ji, aby mu předložila pár básní k zhudebnění. Poté, inspirován úspěchem opery „Templáři na Moravě“ Karla Šebora, se rozhodl zkomponovat operu vlastní a o napsání libreta požádal mladší sestru svého kolegy. Tak začal na motivy Bulwer-Lyttonovy novely vznikat text – budoucí libreto k opeře „Lejla“.

Eliščina talentu básnického si všiml a komentoval jej i Alois Vojtěch Šmilovský,⁷⁵ kterému se ovšem nelíbily Eliščiny satirické sklony. Na své rané básnění Krásnohorská vzpomíná: „*První své veršiky jsem básnila z dětinského čtveráctví, později pak, když jsem byla školačkou, psala jsem spolužačkám buď sentimentální (německé) verše do památníků anebo jsem je škádlila veršovanými posměšky, což mi oplácely, jak jen dovedly. Když pak mé slohové úkoly nabyly jakési pověsti a některé mé veršování bylo i doma odkryto, začali si mě naši dobírat titulem básnířka, později naše Sappho.*“⁷⁶ Satirické dílko o rytíři Srdcitlukovi, které Šmilovský zkritizoval, naopak nadchlo Josefa Durdíka⁷⁷, jenž pravil: „*Eliško, z vás něco*

⁷⁰ Tamtéž. s. 120 - 121

⁷¹ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 123

⁷² Bendl, Karel - pseudonym Podskalský (1838 – 1897), hudební skladatel, autor opery Lejla, která měla premiéru 4. ledna roku 1868. E. Krásnohorská, tou dobou žijící v Plzni se kvůli své celoživotní nemoci na premiéru nedostavila. Krásnohorská napsala libreto ještě k jeho operám Břetislav, Karel Škréta a Dítě Tábora.

⁷³ Horejšek, Václav (1839 – 1874), pianista, sborníkář a skladatel.

⁷⁴ Palla, Hynek (1837 – 1896) skladatel, švagr E. Krásnohorské. Vzal si její sestru Julianu.

⁷⁵ Šmilovský, Alois Vojtěch, vl. jm. Alois Schmillauer (1837 – 1883), gymnaziální profesor, básník, prozaik a dramatik.

⁷⁶ KRÁSNOHORSKÁ. *Výbor z díla II*. s. 458

⁷⁷ Durdík, Josef (1837 – 1902), filozof, psycholog a estetik.

bude; ale uče se, mnoho se uče! Vy máte neobyčejně zdravý smysl. Tohle je hlavička malá, ale požehnaná.“⁷⁸

V tomto domácím prostředí se v Krásnohorské probudil i vlastenecký cit. Když jednoho dne navštívil rodinu prof. Dr. Antonín Majer,⁷⁹ před nímž někdo vyslovil jméno Karoliny Světlé,⁸⁰ začal vypravovat, že je manželkou jeho kolegy Mužáka a dále pravil: „[...] že je spisovatelkou, ani bych neschvaloval; ale je to uvědomělá, upřímná Češka, a to je příkladné! Zda-li pak také vy obě, Julinko a Eliško, jste uvědomělými Češkami?“⁸¹ Načež mu Eliška odvětila, že jsou Češkami, ale profesor Majer se jen zasmál a zeptal se, zda jsou opravdové vlastenky. V tu chvíli si Krásnohorská uvědomila, jak že to vlastně myslel a ve vzpomínkách napsala: „*Ne, uvědomělými, pravými Češkami, vlastenkami jako ona Karolina Světlá – těmi jsme zajisté nebyly! Ale těmi jsme od té chvíle chtěly, musily býti, těmi jsme v srdcích svých ihned začaly se stávat [...] Co jsme činily abychom byly národu sebe méně platny? A tuto hlavní věc jsme nyní rázem rozeznaly.*“⁸²

3.4 Vstup do společnosti a povědomí literátů

V lednu roku 1863 byla Eliška poprvé pozvána do společnosti k Františku Ladislavu Riegrovi,⁸³ s jehož neteřemi navštěvovala jak ona, tak její sestra Juliána ústav Svobodových. Starší sestra však ochořela, a tak se na ples vydala samotná. Večerem ji provázela Vítězslav Hálek, který se před jejím udiveným zrakem zeptal hostitele: „*To tedy jest ten talent?*“⁸⁴ Ještě týž večer ji seznámil s naší největší Češkou Karolinou Světlou. U Riegrů tak „[...] bylo oné noci usouzeno mezi Světlou, Riegre, Hálkem a Jeřábkem, že ze mne bude česká spisovatelka [...] Byla jsem přijata na Parnas dříve, nežli jsem k prvnímu naň kroku se odvážila.“⁸⁵

Po návratu z plesu se u Elišky projeví první příznaky její celoživotní nemoci. A tak byla definitivně zpečetěna její kariéra pianistky či modistky, o které jako dvanáctiletá uvažovala. Zato však byla blíže k řemeslu psavému. Byl u ní diagnostikován kloubní hostec,

⁷⁸KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 131

⁷⁹Majer, Antonín (1826 – 1880), gymnaziální profesor a poslanec.

⁸⁰Světlá, Karolina vl. jm. Johanna Rottová, provdaná Mužáková (1830 – 1899), spisovatelka, bojovnice za ženskou práva a vzdělávání, blízká přítelkyně a spolupracovnice E. Krásnohorské.

⁸¹KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 133

⁸²Tamtéž. s. 134

⁸³Riegr, František Ladislav (1818 – 1903), politik, poslanec, zeť Františka Palackého. Vzal si jeho dceru, filantropku a publicistku Marii (1833 – 1891).

⁸⁴KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 137

⁸⁵Tamtéž. s. 140

který léčila celý život v nejrůznějších lázních. Její stav se však neustále zhoršoval i kvůli mylným diagnózám a léčebným postupům lékařů.

Od onoho osudného plesu se pravidelně stýkala s Karolinou Světlou, která ji inspirovala, podporovala a popoháněla k práci. Právě ona pomohla Elišce s otisknutím prvních veršů v Lumíru. V tomto čase se mladá básnířka rozhodla pro svůj celoživotní pseudonym, kterým uctila památku svého otce. Pravila Světlé: „[...] *Vymyšlené jméno již mám[...] bývala prý v Čechách rytířská rodina Pechů z Krásné hory, a já slýchajíc o tom, napsala jsem leckdy ze žertu pod své verše: Eliška z Krásné hory nebo Eliška Krásnohorská.*“⁸⁶ A bylo rozhodnuto. Básně vyšly roku 1863 v Hálkově Lumíru a nazývaly se „Píseň“, „Poesie“ a „Zlý vítr“ a ještě téhož roku uveřejnil Neruda v Rodinné kronice „Večerní modlitbu“ a „Zpěv vyhnance“. Světlá i nadále udržovala přátelské styky se svou chráněnkou. Považovala ji za dceru, kterou ztratila a měla na ní čím dál tím větší vliv, což se pochopitelně nelíbilo její matce. Krásnohorská o vzniklé situaci, jí tolik nemilé napsala: „*Tak vznikl kvůli mé osůbce tichý, skrytý, žárlivý zápas mezi dvěma ušlechtilými bytostmi ženskými, ke kterým jsem lnula nevýslovnou oddaností na tom světě nejvroucněji, a které mě obě milovaly mateřsky.*“⁸⁷ Karolina Světlá byla také původkyní nápadu navštěvování kursů polského jazyka. Navštěvovala jej jak sama Světlá, tak i její sestra Sofie Podlipská.⁸⁸ Elišku tento nápad nadchl, avšak neměla potřebný obnos peněz k zapsání a její matka ji odmítala pár zlatek věnovat, protože tušila, odkud vítr vane. Potřebnou hotovost nakonec získala od bratra Jindřicha a se vši vervou se pustila do studia slovanského jazyka, který záhy dobře ovládala. A tu přišla Světlá opět s novým nápadem, a to s překladem Mickiewiczova Pana Tadeáše. Eliška si netroufala do překladu tak velkolepého díla, především proto, že jej doposud nečetla ani v německém překladu, s čímž se Světlé nemínila svěřit. Nakonec se odhodlaná Eliška vydala do knihkupectví a nakladatelství Grégra⁸⁹ a Dattla⁹⁰ a zeptala se Ferdinanda Dattla jestli by jejich nakladatelství otisklo překlad Pana Tadeáše. Ten přitakal a objednal a posléze i bezplatně zapůjčil Krásnohorské Mickiewiczovo dílo v původním, tedy polském jazyce. Překlad se zdařil a byl všemi chválen a vítán. „*I mohu dle pravdy říci, že mezi básnickými hříčkami mladých mých let teprve při ‚Panu Tadeáši‘⁹¹, výtvoru skutečného génia, pocítila jsem, že mě ovanul vzduch Parnasu, a že se krok můj dotknul jeho úpatí.*“⁹²

⁸⁶ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 144

⁸⁷ Tamtéž. s. 147

⁸⁸ Podlipská, Sofie, rozená Rottová (1833 – 1897), spisovatelka, překladatelka, feministka.

⁸⁹ Grégr, Eduard (1827 – 1907), lékař, politik (mladočech), nakladatel a publicista.

⁹⁰ Dattel, Ferdinand (1842 – 1882), knihkupec a nakladatel.

⁹¹ Na překladu Pana Tadeáše pracovala Krásnohorská několik let. Teprve roku 1882 dílo dokončila a vydala.

⁹² KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 152

3.5 Období plzeňské

Eliščina matka zakoupila na rozhraní obcí Lysolejí a Podbaby domek se sadem, kde se svými dcerami Julinkou, Eliškou a Bohdankou prožila pět bezstarostných let. Roku 1866 však začala prusko-rakouská válka a vesnická idylka byla ta tam. Rodina, v tu dobu znovu dlící v Praze, chtěla uprchnout do bezpečnějších částí české země, avšak tento plán se nezdařil. Pechovi zůstali v Praze po celou dobu pruské okupace a byli nuceni ubytovávat pruské vojáky. Válka i okupace však pominula a rodina Pechova začala opět žít. Julinka se provdala a odstěhovala do Plzně, kam také odešel za prací Jindřich.⁹³ Matce její milované děti chyběly a tak bylo rozhodnuto, že se zbytek rodiny přestěhuje do Plzně za nimi. Roku 1867 prodala matka vesnický domek a rozloučivše se s přáteli vyrazila s dcerami do neznámé Plzně.

I v Plzni potřebovala Eliška k životu kulturu, kterou zde však postrádala. V listopadu roku 1867 si v dopisu své přítelkyni Světlé stěžuje: „[...] Zde nestará se nikdo o politiku, nikdo o ní nemluví – kdyby celý svět se zbořil, což na tom? Jen když plzeňský pivovár, tato pevnost, tento Vyšehrad, se nezvrátí. [...] Kdybych Vám psala, jaký je zde ve všem řád a pořádek, popukala byste smíchem.“⁹⁴ Její touha po kulturním ovzduší ji přivedla do „Hlaholu“,⁹⁵ kde nejenom zpívala, ale i rozepisovala další hlasy a překládala texty. Po úspěchu Bendlovy opery Lejly se ředitel plzeňského divadla Pavel Švanda rozhodl pro ztvárnění Eliščiny jednoaktovky Nový Ovid, která se však s úspěchem nesešla a na jevišti se dlouho neudržela.

Krásnohorská se, se svou milovanou „učitelkou“ a přítelkyní Světlou, opět setkala až v roce 1870, když přijela na její pozvání do Prahy. Tam se jí také Eliška svěřila, že má nastřádáno dost básní k vytvoření drobné sbírky. Obě přítelkyně se vydaly do nakladatelství k panu Dattlovi, který jim oznámil, že ji vydá, pokud bude s obsahem souhlasit Jan Neruda. Ten neměl žádnou námitku, a tak sbírka pod názvem *Z máje žití* vyšla koncem roku 1870.⁹⁶

Po návratu z Prahy se rozhodla, že požádá spolek Svatobor⁹⁷ o financování své cesty na Šumavu. K jejímu překvapení spolek peníze uvolnil a Eliška spolu s bratrem Jindřichem, který právě trpěl nedávnou smrtí své ženy a novorozené dcerky, a sestrou Bohdankou vyrazila

⁹³ Bratr Jindřich si v Plzni založil hudební ústav.

⁹⁴ SVĚTLÁ. *Z literárního soukromí II.* s. 282 - 283

⁹⁵ Krásnohorská v Plzni navštěvovala sbor, který ironicky nazývala Hlaholem. Píše že tam „[...] chodilo z mladší společnosti mužské vše co znalo noty.“ KRÁSNOHORSKÁ. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské.* s. 90

⁹⁶ Na přebalu knihy je však uveden letopočet 1871.

⁹⁷ Spolek Svatobor byl založen roku 1862 a sloužil k finanční podpoře českých spisovatelů.

na Šumavu, kde sbírala podklady pro svou další básnickou sbírku, která pod názvem *Ze Šumavy* vyšla v Ženské bibliotéce u Sofie Podlipské.⁹⁸

Roku 1871 byl v Praze založen Ženský výrobní spolek, a časopis *Osvěta*, ve kterém Krásnohorská uveřejnila svůj článek o ženských spolcích.⁹⁹ Světlá působící ve výrobním spolku naléhala na Elišku, aby se vrátila do Prahy a vedla Ženské listy. 14. března 1872 píše Světlá Krásnohorské: „*Můj muž mluvil včera s Grégrem zcela určitě o Tobě a o redakci nadzminěného listu. Nemohou dále ženské listy tímto směrem vycházeti, tj. jisté, zdali nepřijedeš a v redakci se neuvážeš, pustí Grégr list příštím pololetím*“¹⁰⁰ Krásnohorská se měla Ženských listů ujmout už roku 1872, ale kvůli rodině zůstala v Plzni a prosila Světlou, aby ji z tohoto závazku vyvázala.

3.6 Opět v Praze

Po sedmi letech, tedy roku 1874 se Krásnohorská vrací trvale do Prahy. K tomuto činu ji přiměl i vnitřní hlas, který ji poháněl stále kupředu a určil ji směr její budoucí práce. Vzala si za cíl: „*[...]umožniti dívkám vyšší vzdělání, cestu k vážným studiím, a tím dobytí mladšímu pokolení, co zůstalo vlastní mé palčivé touze nedosažitelnou.*“¹⁰¹ Proto se již roku 1875 její jméno objevuje na titulní straně Ženských listů, kterým se pak věnovala přes třicet pět let.¹⁰² Téhož roku se stala také sekretářkou Ženského výrobního spolku.¹⁰³

V Praze se také začala stýkat s Bedřichem Smetanou, pro kterého napsala čtyři libreta.¹⁰⁴ Poprvé požádal Krásnohorskou o napsání libreta „*Vlasta*“ roku 1871, tedy v době kdy ještě žila s matkou v Plzni. Tuto látku již zpracovanou měla, ale nabídla ji k zhudebnění svému švagru Hynku Pallovi, který se odmítal libreta ve Smetanův prospěch vzdát.¹⁰⁵ Prvním libretem, určeném Smetanovi z pera Elišky Krásnohorské se stala „*Hubička*“, kterou napsala

⁹⁸ *Ze Šumavy*. Ženská bibliotéka. Praha, 1873

⁹⁹ *Ženská otázka u nás a jinde*. Osvěta, 1874

¹⁰⁰ SVĚTLÁ. *Z literárního soukromí II*. s. 401

¹⁰¹ KRÁSNOHORSKÁ. *Z mého mládí*. s. 198

¹⁰² Podrobněji se budu Ženským listům věnovat v kapitole 4.

¹⁰³ Ženský výrobní spolek viz 2.1.2.

¹⁰⁴ Se Smetanou se potkala již v roce 1864, prostřednictvím bratra Jindřicha, tou dobou působícího na Smetanově hudebním ústavu. Na Františkově (dnešním Smetanově) nábřeží, kde ústav sídlil, se Eliška a Julinka dostaly do nedělní hudební společnosti, kterou pořádal Smetana a kde působily v dívčím sboru. Zde poprvé začala spolupráce Krásnohorské se Smetanou. Eliška pro něj přeložila Schumannovy zpěvy z němčiny do češtiny. Viz KRÁSNOHORSKÁ. *Co přinesla léta II*. Praha, 1928 Korespondenci Krásnohorské a Smetany zpracoval Mirko OČADLÍK In *E. Krásnohorská – B. Smetana: Vzájemná korespondence*. Praha, 1940

¹⁰⁵ Palla nikdy operu *Vlasta*, jak Smetana správně předpokládal, nenapsal. Avšak nikdy se také libreta nevzdal, tudíž *Vlastu* nezahudebnil ani Smetana.

na motivy stejnojmenné povídky Karoliny Světlé. Opera měla premiéru 7. listopadu 1876 v Prozatímním divadle, kde sklídila obrovský úspěch. Avšak Krásnohorská v pamětech uvádí, že recenze na Smetanovu kompozici byly sice skvělé,¹⁰⁶ ale o libretu prý recenzenti prohlásili, že je mizerné.¹⁰⁷ V Národních listech z 8. listopadu 1876, v nichž prý otiskli tuto nepochvalnou recenzi, však stojí: „*Eliška Krásnohorská osvědčila již, že rozumí plně, čeho v libretu potřebí. Její Lejla, k níž Bendl složil hudbu, je posud nejlepším libretem českým. Hubička je novým dokladem obratnosti její. Epické vypravování převedla obratně v dialog a děj divadelní, skupila osoby, jak toho skladatel kvůli různým tvarům skladby operní potřebuje, a verš její plyne hladce a rým je zvonivý. Sám Smetana s potěšením pravil, že neměl pod rukou posud libretta zpěvnějšího.*“¹⁰⁸

Ještě v témže roce, začala Krásnohorská pracovat na dalším libretu, které nazvala „Tajemství“. Smetanu velmi zaujala látka, avšak název nikoliv. V listopadu roku 1876 jí píše: „*Mám Vám své mínění říci, líbil-li by se mně titul nového libreta Vašeho ‚Tajemství‘ – Upřímně řečeno nemohu dnes na to dáti hotovou odpověď. Mně se zdá být příliš vážný pro obsah komický, jestli totiž komický živel převládá sentimentálnímu. Myslím, že prozatím můžeme titul nechat stranou, až bude libreto celé*“¹⁰⁹ Celé libreto obdržel Smetana již v roce 1877 a premiéra se konala 18. září 1878 v Novém českém divadle. Úspěch byl obrovský, ale veřejnost se (dle paměti, které, jak jsem se přesvědčila, nemusí být pravdivé) opět navážela do Krásnohorské a skladateli doporučovala nového libretistu. Smetana na tyto rady nijak nereagoval.

Oba umělci se opět schází hned po premiéře, aby připravili novou operu. Nakonec se domluvili na „Čertově stěně“. Krásnohorská se inspirovala především pobytem na Šumavě, který ji hradil spolek Svatobor. Smetana obdržel poslední část libreta 9. září 1879 a premiéra se konala až 29. října 1882. To, že bylo libreto opět pomlouváno, je samozřejmostí. Posledním libretistickým počinem spojeným se Smetanou byla „Viola“, kterou Krásnohorská dopsala roku 1882, ale premiéra už se nekonala, neboť roku 1884 Bedřich Smetana zemřel.

Mnohem větší vliv než Smetana měla na Krásnohorskou bezesporu Karolina Světlá a tak se není čemu divit, že jde v jejích stopách i co se týče emancipace žen, kterou vidí především ve vzdělávání. Proto také roku 1890 zakládá spolek Minerva,¹¹⁰ který stojí za vznikem prvního dívčího gymnázia v Čechách. Ve spolku působila do roku 1906, kdy

¹⁰⁶ V době kdy Smetana Hubičku komponoval, byl již zcela hluchý a s Krásnohorskou se domlouval především psaným projevem, což jej dosti skličovalo. Přesto však vznikla tato úchvatná opera.

¹⁰⁷ KRÁSNOHORSKÁ. *Co přinesla léta. II.* s. 51

¹⁰⁸ *Národní listy*. 1876. 309. ISSN 1214-1240. s. 3

¹⁰⁹ KRÁSNOHORSKÁ. *Co přinesla léta II.* s. 27

¹¹⁰ Viz kapitola 2.1.3.

odstoupila kvůli zdravotním problémům, které ji provázely celý život. O čtyři roky později zemřela její milovaná Karolina Světlá, které prosadila postavení pomníku na Karlovo náměstí, který byl slavnostně odhalen 29. května 1910. Téhož roku se vzdává funkce předsedkyně Výrobního spolku a roku následujícího opouští i ženské listy.¹¹¹ V době první světové války třídí své dílo pro sebrané spisy, pomáhá připravovat cupaninu pro vojáky a píše medailonky o autorech. Žije se svou sestrou Bohdankou, která ji však rok po skončení války navždy opouští. Mohlo by se zdát, že válečné události a smrt nejbližších Elišku skolí. Ona však ještě roku 1922 vydává jedny ze svých nejlepších básnických sbírek: „Ozvěny doby“¹¹² a „Sny po divadle“.¹¹³

Eliška Krásnohorská, zemřela o půl desáté dopoledne 26. listopadu 1926 ve věku sedmdesáti devíti let a věčným spánkem odpočívá na Olšanském hřbitově. Její odvaha a neústupnost v cestě za vytyčenými cíli je shrnuta v prvních dvou slokách básně „Odvetou“.¹¹⁴

*At' odpor jako skála,
at' zášť jak jehly hrot:
proč pŭtky bych se bála?
Jdu jistě za svou metou,
a pevný chod
mi střely nepopletou.*

*At' nůž mi v oči blýská,
at' kámen míří v týl:
strach ve mně nezastýská!
Boj v cestě neděsí mě,
zřím jen svůj cíl,
jdu vesele a přímě.*

¹¹¹ Ženské listy viz kapitola 4.

¹¹² Ozvěny doby, 1922

¹¹³ Sny po divadle, 1922

¹¹⁴ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Odvetou*. In. Eliška Krásnohorská. Na Živé struně Výbor z díla I. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha, 1956. s. 62

4 ŽENSKÉ LISTY

4.1 Vznik měsíčníku

Ženské listy vznikly zásluhou Julia Grégra v roce 1872, jako měsíční příloha k týdeníku Květy, jímž byl Grégr redaktorem. Již koncem roku však Květy splynuly se Světozorem, který s měsíčníkem pro ženy nepočítal. Jelikož si však nutnost periodika pro ženy česká vlastenecká společnost uvědomovala (především členky Ženského výrobního spolku českého), rozhodla se hledat vhodného nakladatele. Tím se stal roku 1873 Fr. A. Urbánek, který začal Ženské listy vydávat jako samostatný měsíčník, nesoucí podtitul Časopis pro záležitosti žen a dívek českoslovanských. Vycházel vždy první den v měsíci a redakcí byla pověřena Věnceslava Lužická (vl. jm. Anna Srbová), členka Ženského výrobního spolku. Časopis se pro nedostatečný okruh čtenářstva dostal do finančních problémů, a proto Urbánek bez finanční náhrady podstoupil Ženské listy v dubnu 1874 Ženskému výrobnímu spolku. Redakce listu se ujaly hned tři jeho členky, Karolina Světlá, Sofie Podlipská a v neposlední řadě Eliška Krásnohorská. Od roku 1875 se Ženský výrobní spolek stal i nakladatelem měsíčníku a odpovědnou redaktorkou byla jmenována Eliška Krásnohorská, která se o list starala pětatřicet let.¹¹⁵

4.2 Krátké vládnutí Věnceslavy Lužické

Jak již bylo řečeno, od roku 1873 plnila funkci redaktorky Věnceslava Lužická, která přišla s následujícím programovým prohlášením: „*Doufáme, že se zavděčíme dcerám českoslovanským, ohlašující vydávání samostatného ženského časopisu, názvem, Ženské listy.*“¹¹⁶ Účelem časopisu se mělo stát seznamování dívek s dobročinným a spolkovým děním a s pokroky v ženském školství jak u nás, tak ve světě. Měl být psán slohem jednoduchým, aby oslovil pokud možno co nejširší vrstvu čtenářek a upozornil je na důležitost ženy v rodině i národě.¹¹⁷ Dle tehdejšího úzu mohla jen vzdělaná žena dokonale pečovat o rodinu a Ženské listy ke vzdělanosti žen pomáhaly především články vychovatelskými, mravoučnými a zdravotními. Politická témata byla od samého počátku z obsahu vyloučena. Ženy si měly rozšiřovat obzory zejména pomocí životopisů významných osobností a úvahami o

¹¹⁵ *Ženské listy*. 1883. r. 11. č. 1. ISSN n21536. s. 1

¹¹⁶ *Ženské listy*. 1873. r. 1. č. 1. s. 1

¹¹⁷ Tamtéž s. 1

slovanských spisech. Samozřejmě nesměly chybět beletristické práce a spolkové zprávy. Jak se tohoto prohlášení chopila Lužická, je věc jiná. Co se týče beletrie, byla po celý rok 1873 publikována její novela Blouznění lásky. Jiným autorům se Ženské listy věnovaly pouze sporadicky, a když už se jim nějakého prostoru přece jen dostalo, šlo o vymezení pár řádků pro národnostní básničku nebo naivní zamilované veršování.

Lužická slibovala také mravoučné články, které spočívaly v opěvování sester ve špitálech. Rozsáhlá část periodika byla věnována domácnosti, receptům a kosmetickým přípravkům. Spolkové zprávy se věnují především ženským ručním pracím. O důležitosti jakou hrají vyšívání a šití přináší svědectví následující článek publikovaný 1. 1. 1873 v Ženských listech. Jde o návrh na zlepšení industriálního vyučování na dívčích školách, který podal komitét paní pro dozor nad vyučováním ženských ručních prací. „*Vyučování ženským ručním pracím má velkou pedagogickou důležitost ve vychovávání ženské mládeže, i pročež nesmí býti necháno pouze šťastné náhodě a libovůli matek [...] dívka ať se učí při práci myslet, k tomu ji budíž podán již učitelkou dobrý návod. Učitelka má dívce vysvětliti důležitost nauky této, ono má v duši její lásku k ní vzbuditi.*“¹¹⁸

Co se týče grafické úpravy, Ženské listy nijak výrazně svou podobu po celou dobu existence neměnily. Šlo o prostý sešitek většinou o necelých dvaceti stranách, bez jakýchkoli grafických úprav. Později byly vkládány fotografie nebo kresby významných osobností, o kterých se v daném čísle psalo. K příležitosti mimořádných událostí byl počet stran navyšován nebo byly vydávány přílohy, avšak nebylo to příliš časté. Články byly rozděleny do dvou sloupců, pod nimiž byl ještě umístěn fejeton. Celkově tedy text působil nepřehledně a zmateně.

Od května roku 1874 kdy se již, ovšem neoficiálně, o list starala Eliška Krásnohorská, změnil časopis podtitul na Časopis k šíření vzdělanosti mezi paními a dívkami českoslovanskými. Jako majetník a vydavatel je stále uváděn Fr. A. Urbánek, není uvedena žádná konkrétní odpovědná osoba, ale výbor ženského výrobního spolku. V květnu 1874 Ženský výrobní spolek prohlašuje: „*Velectěný pan nakladatel a vydavatel ‚Ženských listů‘, obrátil se k nám se žádostí jistě šlechetnou, aby časopis ten naší péčí se stal orgánem všech ženských jednot a spolků českoslovanských.*“¹¹⁹ Za cíl si autorka textu vzala především rozšíření listu do nejširších vrstev, článkem apeluje na matky, aby si uvědomily důležitost vzdělání a v tomto duchu uvažovaly o budoucnosti svých dcer. V úvodním slovu ke čtenářstvu představitelky ženského výrobního spolku prohlašují, že vypustí beletrii, protože

¹¹⁸ Ženské listy. 1873. r. 1. č. 1. s. 4

¹¹⁹ Ženské listy. 1874. r. 2. č. 5. s. 33

jsou jiné časopisy, které se jí věnují. Nejspíš předsedkyně výrobního spolku Karolina Světlá nebyla spokojena s novelou „Blouznění lásky“ a chtěla se podobným příspěvkům vyvarovat. Dále tvrdí, že se budou hojně zabývat úvodními články, které budou poučného, životopisného nebo povzbuzujícího obsahu, dále otázkami rodinného vychování a ženských prací jak duševních tak průmyslových. Bude také uveřejněna rubrika Mravní vůdce, která povede k zušlechťování žen, bude umístěna pod čarou a bude se skládat z aforismů převzatých od spisovatelů všech dob a národů, čímž přispěje k rozhledu po světové literatuře.¹²⁰ Tato rubrika však vydržela necelý rok.

V květnu roku 1874 se objevuje první článek podepsaný Eliškou Krásnohorskou „Ošetřovatelky nemocných“. V podstatě jde o skrytou reklamu na Ženský výrobní spolek. Krásnohorská svůj text začíná popisem nemocnic, který působí dosti neútešně. Píše, že určitě každá žena musela přihlížet, jak někdo jí blízký v nemocnici trpí a ona jen přihlíží a neví, jak mu pomoci. Poté apeluje, aby se ženy začaly v tomto oboru vzdělávat, protože nyní mají možnost nejen v kláštrech, ale také v necírkevních organizacích, jelikož Spolek lékařů českých, spolu s Výrobním spolkem, otvírají kurz pro ošetřovatelky. Článek měl bezesporu obrovskou odezvu, protože ošetřovatelský kurz, byl jedním z nejnavštěvovanějších v obchodnicko-průmyslové škole.¹²¹

Ženský výrobní spolek se snaží zaujmout i mužskou část populace a získat pro svůj list také příspěvky mužských autorů. Proto výbor Ženského výrobního spolku, zastoupený Karolinou Světlou, Sofií Podlipskou, Věnceslavou Lužickou a Eliškou Krásnohorskou v červenci roku 1874 pokorně píše: „*Spisovatelům našim, kteří obrátivše zřetel k zájmům ženským, v tomto listě zastoupeným, seznali a v úvahu vzali směr postupu našeho, vyslovujeme snažnou žádost, aby podporovali úsilí naše duchem svým, podávajíce listu našemu v příspěvcích co nejhojnějších a nejrozmanitějších prostředky k šíření vzdělanosti a pokročilých názorů mezi pohlavím našim až posud pomůckami duševními příliš nedostatečně obstaraným. Prosíme pány spisovatele, aby nám poskytovali stručné články populárně naučné z oněch oborů vědeckých, literárních, průmyslových, uměleckých, statických neb národohospodářských, kteréž nejen pro vzdělání teoretické, leč hlavně pro pokrok praktický pohlaví našeho důležitými jsou, aneb státi se mohou. Jelikož nejvyšším nám jest cílem, zachovati národnosti naší ženy a dívky probudilé, snaživé, bažící po vzdělání a činnosti platné a užitečné, doufáme, že vlastenecké naše spisovatelstvo nezůstaví nás bez přispění svého osamotnělé při úkolu pro celý národ důležitém a významném. Rozšířenost našeho listu a živý*

¹²⁰ Ženské listy. 1874. r. 2. č. 5. s. 33

¹²¹ Ženské listy. 1874. r. 2. č. 5. s. 38 - 40

*interes, jaký dámy naše vstříc mu přinášejí, zabezpečuje pánům spisovatelům čtenářstvo četné a vděčné.*¹²²

Dalším článkem, který Krásnohorská v Ženských listech publikovala, byla kritika na básně Svatopluka Čecha. Krásnohorská básníka uznává, ale jakožto ryzí vlastenka negativně hodnotí jeho orientaci na zahraniční látky. Tu vidí i v básni Adamité. Jde o námět čistě český, avšak Krásnohorská z něj cítí nepůvodnost. „[...] *bohatá obrazotvornost Čechova napájí se z půdy jiné než ze života samého, než ze skutečnosti přítomné i minulé, odjinud než z víření našich vlastních citů a směrů, než z vlastních našich památek, podání a dějin [...] působí co dozvuky cizích, dohraných již symfonií.*“¹²³ V listopadovém čísle Ženských listů vyšel fejeton „K památce Vítězslava Háalka“, který měl 10. října pohřeb. Popisoval smuteční průvod, nápisy na věncích a Háalkův život, který byl samozřejmě bez chyby. Prosincové číslo přineslo hlavně informaci o tom, že se Ženské listy stávají majetkem Ženského výrobního spolku, který bude také jejich nakladatelem a že odpovědnou redaktorkou bude Eliška Krásnohorská.

Věnceslava Lužická – Srbová sice nepřišla za dobu svého redigování Ženských listů s ničím převratným, ale je jisté, že svými články a povídkami především umravňovacího a zušlechťovacího rázu získala pro list zástup čtenářek, který však nestačil pokrýt náklady, spojené s vydáváním listu. Nicméně i tímto nepříliš početným čtenářstvem Lužická připravila ornou půdu Elišce Krásnohorské, která pak ve vzdělávání žen pokračovala.

4.3 Eliška Krásnohorská jako redaktorka listu

O tom, že se Krásnohorská stane redaktorkou Ženských listů, se diskutovalo už v době, kdy Krásnohorská bydlela se svou rodinou v Plzni. V té době ještě časopis spadal pod Květy a měl přejít pod Fr. A. Urbánka. Karolina Světlá chtěla, aby se Krásnohorská co nejdříve přestěhovala do Prahy a ujala se listu. Tu však nechtěla její matka do Prahy pustit a tak list připadl Lužické, kterou Světlá neměla zrovna v oblibě. Krásnohorská se zpět do Prahy dostala až v polovině roku 1874 a ihned se ujala jak role sekretářky v Ženském výrobním spolku, tak role přispívající redaktorky do Ženských listů. Avšak její jméno se na titulní straně časopisu objevilo až 1. ledna roku 1875, (viz příloha č. 1).

O tom jak se, se změnou vypořádala Lužická, přinášejí svědectví paměti Elišky Krásnohorské: „*Seznámila jsem se s ní osobně [s Lužickou] u Sofie Podlipské právě v době,*

¹²² Ženské listy. 1874. r. 2. č. 7. s. 57

¹²³ Ženské listy. 1874. r. 2. č. 8. s. 76

*když Výrobní spolek přejal Ženské Listy od nakladatele Urbánka a redakci jejich vzal do vlastních rukou. Paní Lužická chovala se k Světlé i Podlipské s přátelskou přívětivostí a i mne si všímala s velkou laskavostí; nedávala znáti, že v nás vidí sokyně, ačkoli zajisté pro ni radostno nebylo, že jí žezlo redaktorské vypadlo z rukou.*¹²⁴

4.3.1 Sedmdesátá léta 19. století

První číslo Ženských listů roku 1875 tedy uvádí jako redaktorku Elišku Krásnohorskou, která své oficiální působení zahajuje provoláním k „Dcerám českým“, v němž nabádá své čtenářky, aby se literárně vzdělávaly. Nejdůležitější je česká poezie, která obohacuje nejen mysl čtenáře, ale také celou rodinu. Proto by měly ženy kupovat a schraňovat knihy, a považovat je za nejlepšího přítele.¹²⁵ Proč Krásnohorská začala své působení tímto provoláním? Je docela možné, že chtěla, aby ženy rozuměly článkům, o nichž psala. Jelikož se v Ženských Listech věnovala především literární kritice a eseji o literátech. Proč ne próza, ale poezie? Sama Krásnohorská se zabývala především poezií. Navíc v té době, byla poezie upřednostňována před prózou. Krásnohorské určitě záleželo na vzdělanosti žen, ale tento úvodní článek zavání tak trochu snahou zaujmout svými vlastními články.

Už z prvních čísel Ženských listů redigovaných Eliškou Krásnohorskou je patrné, že měla Krásnohorská jiné ambice než Lužická. Snažila se z listu vytvořit především kritický měsíčník formující ženy. Jako prostředky vedoucí k jejich vzdělávání používala především kritiky, medailony o autorech, glosy a recenze. Mezi nejdůležitější kritiky, v nichž formulovala měřítko kritické činnosti, patří kritika Zeyerova „Ondřeje Černyševa“ z roku 1876. Krásnohorská na tomto historickém románu dokazuje, že se do literatury dostává stále více realistických prvků. Tuto tendenci hodnotí kladně, vidí v ní totiž úzkou spolupráci vědy a literatury. „S uznáním nejchvalnějším budiž připomenuto, že Zeyer historických pramenů literárně přístupných pilně užil a věrně z nich čerpal, že se všude snažil šetrně zachovati pravdu, a že celou jeho práci vládne zjevná rozvážnost i příčinnivý důmysl.“¹²⁶ Krásnohorská však nezůstala pouze na poli literárním. Její snahou bylo vybudování estetického cítění u žen obecně. Proto publikovala stati a eseje jiných autorů, kteří se věnovali výtvarnému umění,

¹²⁴ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta II*. Praha, 1928. s. 133

¹²⁵ *Ženské listy*. 1875. r. 3. č. 1. s. 1 - 4

¹²⁶ *Ženské listy*. 1877. r. 5. č. 7. s. 102

divadlu a hudbě.¹²⁷ Jednou z autorek, referujících o výtvarném umění byla Renáta Tyršová, která jakožto kritička odpovídala kritériím Krásnohorské. Ta totiž odmítala pěstovat diletantismus jak v umění tak literatuře a na ženské umělkyně kladla stejné nároky jako na muže.¹²⁸ Tyršová v Ženských listech z roku 1877 publikuje svou recenzi o malířkách, které své práce předvedly na žofínské výstavě a nelichotivě o úrovni, kterou tam umělkyně předvedly píše: „Zdá-li se nám začasťe, že výstava Žofínská je z větší polovice své jakýmsi posledním útočištěm oněch prací, jež na světových trzích žádných kupců nenalezly, - připadáme letos mimoděk tím více na myšlénku podobnou. Díla svědčící o talentech chatrně nadaných, ba nezřídka též o úplné neschopnosti umělecké, mezi tím pak několik výtvorů více méně vynikajících, jež v rozpacích se ohlížejí, v jaké společnosti se to octly, - to bývá ponejvíce ráz výstav těchto. Letos však scházejí, až dosud aspoň, i tyti oasy v poušti prostřednosti umělecké téměř úplně.“¹²⁹

Co se týče grafické úpravy časopisu, ta zůstává v podstatě stejná. Mění se pouze zrušení sloupců, čímž dostává list přehlednější podobu. Eliminují se články o údržbě domácnosti a zvyšuje se počet literárních úvah a spolkových zpráv. Úvodní články jsou většinou děkovného charakteru za příspěvky poskytnuté Výrobnímu spolku. V mimořádných případech se jedná o nekrology nebo výročí narození. Krásnohorská se věnuje především literárnímu dění. Mezi pravidelné autory, přispívající do Ženských listů patřily členky Výrobního spolku jako Sofie Podlipská, Karolina Světlá, Anna Kučerová, Věnceslava Lužická a další. Do časopisu přispívali i muži, kteří většinou publikovali populárně-naučné texty, týkající se cestování nebo lékařství. Za rok 1875 jmenujme alespoň tyto jména: Jan Karel Škoda, Josef Prokeš nebo V. Janovský.¹³⁰

Rubriky zůstaly v podstatě zachovány. Byly to rubriky Literatura, kterou měla na starost Krásnohorská. Publikovala zde své kritiky, recenze a literární úvahy. Směs, kde byly otiskovány hlavně zahraniční zajímavosti týkající se ženského dění. Jde v nich cítit značná orientace na Anglii a Spojené státy americký, což je pochopitelné, neboť všechny vedoucí dámy Výrobního spolku odchoval Vojtěch Náprstek. Zprávy spolkové a školní, kam přispívaly členky spolku a Listárna redakce, kde byly uveřejňovány dopisy zaslané do redakce a odpovědi na ně. I v této části se uplatnila Krásnohorská, která zde však používala

¹²⁷ Hudbě se však hodně věnuje i sama Krásnohorská. Už roku 1871 publikuje v Hudebních listech článek „O české deklamaci hudební“, ve kterém na příkladu Prodané nevěsty poukazuje na rytmiku a zpěvnost verše.

¹²⁸ PACHMANOVÁ, Martina. Slyšet šepot duše v dunění moderního pokroku: K počátkům české ženské umělecké kritiky. In: BÁRTLOVÁ, Milena. PACHMANOVÁ, Martina. *Artemis a Dr. Faust. Ženy v českých a slovenských dějinách umění*. Academia. Praha, 2008. ISBN 978-80-200-1607-2. s. 34-35

¹²⁹ *Ženské listy*. 1877 r. 5. č. 5. s. 71

¹³⁰ Prof. MuDr. Janovský, Vítězslav (1847 – 1925) – Lékař, pracující pro Ženský výrobní spolek český.

pseudonymy např. Tetka z Tetína nebo Eda Maxová. Nejenže na dopisy odpovídala, ale dokonce si je vymýšlela.¹³¹ V prosinci roku 1875 redakce otiskla dopis Elišky Krásnohorské, ve kterém se stylizuje do Edy Maxové, „*perem nesběhlé a literatury nedokonale znalé*“¹³² dívky, která objevila Lovcovy zápisky od Ivana Sergejeviče Turgeněva a píše o nich jako o skvostu slovanské literatury. Dokonale vystihuje povahu díla a obrací se k dalším dívkám s prosbou, aby zanechaly čtení plytkých dívčích románek a obrátily svou pozornost k velikým světovým autorům, jako učinila ona.

Ženské listy v květnu 1874 prohlásily, že nebudou publikovat beletrii, ale už v lednu roku 1876 tomu bylo jinak. Byla otisknuta povídka na pokračování od Violy Tomanové (což byl další pseudonym Elišky Krásnohorské) „Loupež“. Povídka je o mladé slečně Leoncii, kterou cestou z penzionátu přepadne pytlák a ukradne ji srdce. Aby těch kliše nebylo málo, ukáže se, že starý pan povolný, Isidor, který má o Leoncii zájem, požádá o ruku její starou tetu a přenechá dívku svému bratrovi Marcelovi, který je oním pytlákem, jenž jí ukradl srdce. K čemu všemu se byla schopná Krásnohorská snížit, můžete vidět v moralizujícím happy endu povídky.¹³³ [...] *Naopak, jsem ti povděčen: kdybys nebyl v onen den pytláčil a dívčí srdce loupil, byl bych spáchal velikou hloupost. Za nešťastnou mladou ženu vyměnil jsem sobě rovnou, upřímnou a blaženou. Ale teď ať už mi vícekrát na zajíce nechodíš.*“¹³⁴

Povídka „Loupež“ však nebyla jediným počinem Elišky Krásnohorské v žánru dívčích románek. Koncem 90. let začala Krásnohorská překládat, na popud nakladatele R. Storcha, německý dívčí román Emmy von Rhodenové. Dílo, ve kterém lehce změnila dějovou linii a charakteristiku postav nazvala „Svéhlavička“ a vyšlo roku 1899. V následujících letech napsala ještě tři volná pokračování Svéhlavičky. Jedná se o díla „Svéhlavička nevěstou“ (1900), „Svéhlavička ženuškou“ (1900), a „Svéhlavička babičkou“ (1907). Poslední díl vydala Krásnohorská pod pseudonymem Tereza Dvorská.

V září 1877 přichází Krásnohorská s článkem „Tré vyšších škol ženských v Praze“, ve kterém srovnává Obchodní a průmyslovou školu, založenou při Výrobním spolku s Městskou vyšší dívčí školou a s Ústavem ku vzdělání učitelek. V úvodu píše, že nikdy nechtěla ze skromnosti tyto ústavy srovnávat, protože si jich váží, ale slova Viléma Gablera, ředitele městské vyšší dívčí školy ji podráždila natolik, že se rozhodla přece jen školy srovnat. Vilém Gabler napsal, že „[...] *Městská vyšší dívčí škola měla býti vyšším vzdělávacím ústavem pro*

¹³¹ Viz *Ženské listy*. 1875. r. 3. č. 12. s. 188

¹³² *Ženské listy*. 1875. r. 3. č. 12. s. 188

¹³³ Svéhlavičkou se ve své studii „Zrození dívčího románu“ zabývá Dagmar MOCNÁ In *Červená knihovna: Studie kulturně a literárně historická: Pohled do dějin pokleslého žánru*. Paseka. Praha/Litomyšl, 1996 ISBN 80-7185-075-6

¹³⁴ *Ženské listy*. 1876. r. 4. č. 2. s. 32

onu část ženského pohlaví, která dle svého postavení v životě nejsou poukázána k tomu, aby si výživa hledala práci svých rukou, jedině k tomu se nese, aby vzdělatelně působila jen v užším kruhu své rodiny.“¹³⁵ Gabler dále tvrdí, že taková škola je nutností a rozhodně se nemůže srovnávat s ostatními školami. Nemůže konkurovat Ústavu učitelek, protože nevychovává učitelky a stejně tak si nemůže konkurovat se školou Výrobního spolku, protože její ráz není praktického směru. Krásnohorská dost satiricky komentuje dění na Vyšší dívčí škole a hojně cituje jejich učební plány, které vzápětí ironizuje. „[...] Naskytla-li se však snad otázka, není-li vyučovací osnova ústavu tohoto na poměry nynějšího školství již v některém ohledu nedostatečná, neb v celku jaksi zastaralá, a není-li z té příčiny snad trvání ústavu nedosti nutné, byla to ovšem námitka bezpodstatná, neboť vyšší dívčí škola není přikuta k nějaké nezměnitelné chabloně; přežila-li se osnova její, není to důvod pro odsouzení školy.“¹³⁶ Dále uvádí, že se dívky učí odborné předměty jen okrajově a že je to vzhledem k typu školy pochopitelné, ale vzápětí se škole opět vysmívá, protože její výroční zpráva uvádí, že se škola nehonosí „polovičatou jalovostí vědomostí“, ale právě naopak, dává dívkám dokonalé vědomosti. Zatímco pojednání o Vyšší dívčí škole je plné ironie a výsměchu, část věnovaná Ústavu ku vzdělávání učitelek, je plná obdivu a slávy. Hned na úvod Krásnohorská píše: „C. k. český ústav ku vzdělání učitelek má účel samozřejmý, bez výkladu dokonale srozumitelný. O důležitosti jeho není nikde pochybnosti, proti existenci jeho a cílům není žádných protestů [...] ústavu ku vzdělání učitelek jsou a byly prvním klíčem otvírajícím ženskému duchu a žití cestu na svobodu.“¹³⁷ Tímto stylem je psán celý článek, který opěvuje nejen školu, ale i žačky, které se rozhodly zasvětit svůj život učitelkému povolání.¹³⁸ Krásnohorská se postupně dopracovává k myšlence, že ne všechny učitelky naleznou uplatnění a také i z tohoto důvodu prý Ženský výrobní spolek založil obchodní a průmyslovou školu, která se stala skvělou školou, dokonce prý „největší školou českou“.¹³⁹

Prosincové číslo přináší článek „Také slovo o spisovatelské otázce“, v němž Krásnohorská píše, o co se doposud Ženské listy snažily. A sice, aby si čtenářky „vážily českého písemnictví jako nejskvostnějšího pokladu národního.“¹⁴⁰ Největší důraz přitom klade na slova „české písemnictví“ neboť právě čeština je základním stavebním prvkem této stati. Autorka textu vzpomíná, jak v době, kdy se vlastenectví kdekdo vysmíval, pohřbila česká díla germanizace a jak mnozí čeští autoři buď ze strachu, nebo kvůli pár drobným, psali

¹³⁵ Ženské listy. 1877 r. 5. č. 9. s. 132

¹³⁶ Ženské listy. 1877. r. 5. č. 9. s. 134

¹³⁷ Ženské listy. 1877. r. 5. č. 10. s. 147

¹³⁸ V té době se ještě učitelky nesměly vdávat. Od tohoto nařízení bylo opuštěno až v roce 1919.

¹³⁹ Ženské listy. 1877. r. 5. č. 11. s. 166

¹⁴⁰ Ženské listy. 1877. r. 5. č. 12 s. 188

své texty německy. Přiznává také, že někteří autoři psali německy kvůli nedostatečně vzdělanému českému čtenářstvu. Další text je provoláním k vlastencům, aby se nedali zastrašit či ovlivnit penězi a aby i odborné články psali česky a také provolání k dcerám českým. „*Vy máte přispěti k zbudování všeobecné vzdělanosti národní; vy máte národu svému rovnati cestu k jediné jeho spáse, - k takovéto tíž síle a vznešenosti vnitřní, aby duch jeho nikdy a žádnou zbraní nemohl být ubit!*“¹⁴¹ V tomto článku jsou v podstatě shrnuty nejzákladnější požadavky Krásnohorské na spisovatele. Krásnohorská klade důraz především na pravdivost umění a na to, aby se spisovatelé obraceli hlavně k českým látkám. Roku 1877 publikuje v Časopisu Musea království Českého studii „*Obraz novějšího básnictví českého*“, ve kterém se o českých látkách vyjadřuje následovně: „*Tím není řečeno, že všecko cizí, nenárodní má být z poesie české vyloučeno, nýbrž dán tím jen pokyn, co myslí české jest v poesii naší hlavní a co vedlejší potřebou.*“¹⁴² O novější poezii české pak píše, že je nutné „*aby produkce básnická více dbala umělecké komposice a výše povznesla měřítko svých vlastních estetických požadavků [...] nikdo nebude upírati, že více autokritiky, více studií a více důkladné práce bylo by nejmladší poezii naší jako vůbec vždy v každé literatuře jen na prospěch a zajisté prostředkem k jejímu povznešení.*“¹⁴³

Bětka Rozmarná se hlásí ke slovu v lednovém čísle Ženských listů z roku 1878. Samozřejmě jde o další pseudonym Elišky Krásnohorské, kterým podepsala článek „*Modní žurnály*“, v němž se tomuto druhu periodik vysmívá a vysmívá se také jeho čtenářkám. „*Modní žurnál jest něco, čeho se tisknou ohromné tisíce, co se překládá do ‚vzdělaných jazyků‘ jako žádný jiný časopis, co koluje světem, a přitom představuje svět [...] pravíme, že tisícům paní a dívek jest modní žurnál evangeliem, literaturou a vědou, - univerzitou nejopravdovějších studií, mravním i aesthetickým rádcem, střeštěm jejich myšlení, vzorcem celého jejich žití, - nuž obrazem světa.*“¹⁴⁴ Dále ironicky píše, že nebýt módních časopisů, zcela by se zhroutil průmyslová výroby, neboť by všichni výrobci, krejčím počínaje a zlatníkem konče, přišli o práci. Krásnohorská je zděšená v jakém poměru stojí odebírání módních časopisů s časopisy vzdělávacími a apeluje proto na ženy, aby se jim záliba v módě stala vedlejším koníčkem a prioritou aby bylo vzdělávání a dobré čtení. Když už musí dívky tyto časopisy číst, ať je tedy čtou alespoň v češtině a nekupují předražený německý Bazar, který je nutí myslet německy. Svou úvahu končí Bětka Rozmarná těmito slovy: „*[...] Na každý pád bud' me ale jisty, že český Bazar nám podá stokrát více vzorů a návodů modních než*

¹⁴¹ Ženské listy. 1877. r. 5. č. 12 s. 191

¹⁴² KRÁSNOHORSKÁ. Výbor z díla II. s. 19

¹⁴³ Tamtéž. s. 19

¹⁴⁴ Ženské listy. 1878. r. 6. č. 1. s. 7

*jich skromná dívka neb moudrá paní pro své soukromí potřebuje, a že nám tedy naprosto netřeba modních časopisů cizojazyčných.*¹⁴⁵

V sedmdesátých letech 19. století za sebe Eliška Krásnohorská často nechává mluvit své pseudonymy, pod nimiž uveřejňuje především své beletristické dílo. Kromě již jmenovaných se v Ženských listech objevuje roku 1878 novela „Květná stopa“ podepsaná Růženou Volnou, následující rok se opět ke slovu hlásí Bětka Rozmarná, aby mohla uveřejnit svou novelu „Compagnon“. Svým pravým jménem, vlastně pseudonymem, pod kterým se ovšem proslavila, podepisuje pouze literární studie a kritiky, a studie týkající se ženského vzdělávání a spolků. Nutno uznat, že koncem sedmdesátých let se časopis stává hodně polemickým a kritickým periodikem, obohacujícím nejen ženské čtenářstvo.

4.3.2 Osmdesátá léta 19. století

Eliška Krásnohorská nemůže oslavit nástup osmdesátých let lépe, než uveřejněním básně, která byla otisknuta v lednovém čísle Ženských listů roku 1880. Jde o básně „Ozvěnou“, kterou použila jako proslov věnovaný Ženskému výrobnímu spolku českému při příležitosti oslav tohoto spolku v listopadu roku 1879. Básně oslavuje ženské snažení v dlouholetém boji za emancipaci. První sloka oslovuje ženy a snaží se je vyburcovat k veřejné činnosti a ve sloce poslední pak vlastenecky vysvětluje, jaké zbraně ženy používají k dosažení svých cílů.

„Chcete mužům vyrvat prapory a zbroje?

Chcete za vavřínem v ryčnou vřavu boje?

Pohrdáte krbem, z něhož láska ženy

jako svatý oheň v život zářila?

Zůstanou ty dítky opuštěny

zmlkne píseň, jež jev snění vábila?

[...]

Tak se táží starci, matky se tak táží,

vidouce svých dcer a vnuček útlou paži.

[...]

A jak mocnou zbraň i dívčí rámě vzneslo

Vlasty hrdinské, jež v boji znala mřít,

¹⁴⁵ Tamtéž s. 10

*s bratry v jednom šiku za volnosti heslo,
za vlast otců vynesše jasný pravdy štít,
zápasíme též – leč smírné píle ruchem, -
chceme vítězit – však láskou, prací, duchem.* ¹⁴⁶

Ženské listy se v roce 1880 věnují především beletrii. Od dubna do prosince publikují paměti Karoliny Světlé nazvané z „Literárního soukromí“. Jsou věnovány Dru. Josefu Schöblovi, zemskému očnímu lékaři, který Světlé, dle jejích slov zachránil zrak. Jen tyto vzpomínky zabírají v periodiku celých osm stran. Dále pak po celý rok vychází cestopisná novela D. Hanušové „Z otčiny svobody“ a novela Boženy Studničkové „Z vypravování mé babičky“. Aby beletrie nebylo málo, jsou publikovány básně různých autorů, čímž se do pozadí dostávají recenze, glosy a spolkové zprávy, kterým jsou vyhrazeny maximálně dvě strany periodika. Následující rok se lehce mění grafická podoba listu, jde o změnu fontu názvu, který dostává méně zdobnou, zato však výraznější podobu. Časopis se také lehce odvrací od beletrie a více se věnuje studiím o dobročinných spolcích či literatuře. Ani Krásnohorská v psaní esejí nezahálí a v dubnu uveřejňuje svou stat’ „O esthetickém vychování“, kterou přednesla ve Smíchovském literárním spolku.

V osmdesátých letech se v Ženských listech začíná výrazněji ozývat hlas, který podněcuje ženy k úvahám o úplném středoškolském vzdělání vedoucím k vzdělání univerzitnímu. Článek se nazývá „Před prahem české univerzity“ a není opatřen podpisem, avšak jde z něj cítit rukopis Krásnohorské. Autorka textu nejprve kladně hodnotí zahraniční univerzity, které ženám otevřely své brány. Pak se ovšem vrací do českého prostředí a přiznává, že u nás ještě nedozrál čas k tomu, aby měly ženy vysokoškolské vzdělání, protože ještě nedosáhly ani založení střední školy, která by je pro studium na univerzitách připravila. Dále se obrací k autorům odborné literatury a českým nakladatelům, aby odborné české texty vznikaly a byly tisknuty v jazyce českém a mohly tak sloužit i potřebám českých dívek. Nakonec se zaměřuje na samotné dívky, kterým radí, aby odhodily svou lenost a strach. Začaly číst odborné texty, které jejich duši a krásu rozhodně nezničí, nýbrž znásobí. „[...] Na vás jest, ženy a dívky, abyste rozšířily lásku k vědomostem do rodiny a společnosti, abyste ku krásnějšímu ještě významu své povolání domácí a vychovatelské, vypěstovaly své schopnosti, darovaly národu pokolení vzdělanější a měly oblažující vědomí, že jste pomohly tvořiti

¹⁴⁶ Ženské listy. 1880. r. 8. č. 1. s. 13

úrodnou půdu, na které vědecký život český se volně rozprostříti a slavně vzkvésti jest povolán.“¹⁴⁷

Krásnohorská nezapomíná ani na svou literární kritiku a roku 1882 otiskuje kritickou črtu „O erotice v poesii“, která vychází na pokračování v dubnu, květnu, srpnu, listopadu a prosinci. Bere si v ní na paškál básníky, kteří svůj chtíč schovávají pod žánrem milostné poezie. Tvrdí, že i když se autoři těchto básní odvolávají na nahotu starého Řecka, které na nikoho nemůže působit vulgárně, přece jen ohrožují mravní čistotu dívek, kterým se tato poezie dostane do rukou. Navíc je tato látka již natolik vyčerpaná, že nemůže přijít s ničím novým nebo dokonce obohacujícím. Otázkou však zůstává, nakolik Krásnohorskou erotika v poezii pobuřovala proto, že demoralizovala mladíky a slečny a nakolik proto, že ji sama nebyla schopná psát. Ve svých pamětech vzpomíná na rozhovor s Jaroslavem Vrchlickým, který se ji zeptal, proč se v Ženských listech nezmínila o jeho nové básnické sbírce „Sny o štěstí“, načež Krásnohorská odpověděla: „[...] naše Ženské listy odebírá i žactvo naší dívčí školy, dívky to čtrnáctileté, a těmto Evičkám nebylo radno doporučovati četbu tak horoucně erotickou a půvabnou...“¹⁴⁸ Vrchlický ji však přerušil a řekl: „Vám jsou tedy mé básně příliš erotické? Povím vám zato, že vy jste mi naopak příliš málo erotická.“¹⁴⁹ Krásnohorská musela většinu svého života čelit útokům na její staropanenství a je celkem pravděpodobné, že ji tato studie k těmto urážkám pomohla, obzvlášť následující část. „[...] A není-li ohromné množství erotických básní přímým vybízením k pohrdání veškerou mravností, [...] přímým podněcováním k hltavému, pitomému vypíjení opojných okamžiků vášně, kdekoliv lze je chytit, uhonit? Nemá erotická poesie v některých výtvorech rázu pozvání k orgii?“¹⁵⁰

Roku 1883 bylo završeno první desetiletí trvání Ženských listů. Článek věnovaný tomuto jubileu shrnuje vznik Ženských listů, jejich náplň, poslání a snahu. Obsahuje také seznam jmen autorů, kteří v prvním desetiletí do listu přispěli. Přestože seznam čítá mnohem více žen než mužů, jsou autoři mužského pohlaví jmenováni jako první. Následuje snaha zaujmout nové čtenáře a autory, aby do listu přispívali a nezanevřeli na něj. Následujícího roku přichází Krásnohorská s žánrem, který v Ženských listech doposud publikován nebyl. Jde o drama o třech jednáních „Dědic ducha“. Vychází na pokračování v únoru, březnu a dubnu. Tímto nepřilíživým počinem se Krásnohorská ve třech číslech časopisu opět odvrací od své kritické práce, ve které je zběhlejší.

¹⁴⁷ Ženské listy. 1882. r. 10. č. 3. s. 34

¹⁴⁸ KRÁSNOHORSKÁ. Výbor z díla II. s. 478

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 478

¹⁵⁰ Ženské listy. 1882. r. 10. č. 8. s. 117

V druhé polovině osmdesátých let se Krásnohorská intenzivněji věnuje feministické publicistice. Píše hlavně o ženských spolcích a dívčím vzdělávání. Zároveň se však angažuje v obraně rukopisů, čímž se opět zesměšňuje před nastupující generací. V dubnu roku 1886 přináší Ženské listy článek nazvaný „Slovo našim čtenářkám o Rukopisech Královédvorském a Zelenohorském“, pod kterým není uveden podpis, ale informace, že článek napsala redaktorka listu. Krásnohorská píše, že důkazy o nepravosti rukopisů, které předkládají profesori Gebauer a Masaryk, jsou vždy okamžitě vyvráceny, a tudíž nemají pánové na čem dále stavět. Nejprve se zabývá Prof. Gebauerem, kterému vyčítá především to, že o této polemice nejprve informoval německé listy, jakoby v českých zemích nebylo dostatek učenců, kteří by mohli tento problém posoudit. Druhým důvodem, proč ji pobuřuje, že se první neobrátí na český tisk, je ten, že se teď ostatní národy baví nad nepravostí rukopisů, a přitom se ještě nejedná o ověřený fakt. Gramatika, o kterou se Gebauer nejvíce opírá, je okamžitě vyvrácena a on sám dokonce přiznává, že o staročeské mluvnici toho víme jen pramálo. O Masarykovi se tolik nerozepisuje. Jen konstatuje, že přišel s obrovským počtem argumentů, které ji však připadají směšné a tudíž nepodstatné. Nejvíce se však autorka textu pobavila nad Masarykovo prohlášením, o kterém píše: „[...] Jiný příklad: Nebylo prý Hankovi tak nesnadno zfalšovati RK., neboť slyšte! Za dob jeho mládí psávalo se vůbec švabachem!! Nuže, není to argument supervědecký? Ó literaturo česká, že nezůstalas věrna švabachu!“¹⁵¹

Ženské listy se v osmdesátých letech zaměřují především na publikování beletristických prací jak samotné Krásnohorské, tak i jiných českých autorů. V letech 1888 a 1889 se v listu objevují práce Josefa Václava Friče, Gabriely Preissové, Zikmunda Wintra, Aloise Jiráska a mnoha dalších. Krásnohorská zveřejňuje své paměti nazvané „Ze zkušeností české spisovatelky“ týkající se počátků její spisovatelské dráhy, v podstatě jde o paměti, které pak v lehce upravené podobě vydal v roce 1920 Ferdinand Strojček v souboru „Z mého mládí. Vzpomínky životopisné“

4.3.3 Devadesátá léta 19. století

Devadesátá jsou důležitým mezníkem jak v historii ženského vzdělávání, osobní historii Elišky Krásnohorské, tak v historii časopisu Ženské listy. Zatímco se v osmdesátých letech časopis věnoval beletrii a lehce pozapomněl na ženské vzdělávání, v devadesátých letech je tomu právě naopak. V devadesátých letech se totiž Krásnohorská naplno věnuje

¹⁵¹ Ženské listy. 1886. r. 15. č. 6. s. 96

feministické publicistice a veškeré své úsilí věnuje bojům za vznik prvního dívčího gymnázia u nás – Minervě.

Krásnohorská přichází v roce 1891 se studií nazvanou „K dějinám ženské otázky“, v níž shrnuje celé 19. století. Oslavuje osvobození Ameriky, nadšeně vítá konstituci a rovnost náboženství a dostává se k důležité otázce, totiž k rovnosti pohlaví, která je pro ni přirozeným vyústěním moderní doby. „Ženská otázka jest plodem doby nejnovější, neboť jen z poměrů takových, jaké utvořil čas moderní, mohla vzniknouti v celé síle nutnosti.“¹⁵²

Dne 14. února se konala malá slavnost, k příležitosti předávání prvního pololetního vysvědčení žačkám dívčího gymnázia. K čtyřiapadesáti dívkám promluvil ředitel školy, třídní učitel a samozřejmě zakladatelka školy Eliška Krásnohorská, která ve svém slavnostním projevu nezapomněla zmínit, jak těžké to měly ženy předchozích generací, kterým se o takovéto škole ani nesnilo. Ženské listy přinášejí v březnovém čísle obšírnou zprávu o výsledcích žaček a hrdě konstatují, že chování měly všechny dívky znamenité. Hodnocena je i pilnost, se kterou se žačky věnovaly studiu. Vytrvalou pilností se tehdy mohlo chlubit 29 žaček a 23 dívek pilností náležitou, která odpovídá stupni chvalitebnému. Jakých známek z gymnaziálních předmětů se první studentky dočkaly lze pozorovat v tabulce, ze které jasně vyplývá, že nejmenší problém měly dívky s náboženstvím, zato exaktní vědy jim příliš blízké nebyly.

IV. Prospěch v jednotlivých předmětech.

Známka stupně :	1. (výborný)	2 (chvalit.)	3. (dobrý)	4. (dostateč.)	5. (nedostat.)	Úhrnný počet ž a č e k.
Náboženství katol. %	43 82·69	9 17·31	—	—	—	52
Jazyk latinský %	15 28·30	21 39·62	15 28·30	1 1·89	1 1·89	53
Jazyk řecký %	16 30·19	21 39·62	13 24·53	3 5·66	—	53
Jazyk český %	16 30·19	28 52·83	9 16·98	—	—	53
Dějepis %	12 22·64	21 39·62	14 26·42	6 11·32	—	53
Mathematika %	7 13·21	26 49·05	17 32·08	3 5·66	—	53
Fysika %	9 16·98	18 33·96	22 41·51	4 7·55	—	53
Jazyk německý %	12 23·53	24 46·55	13 25·49	2 4·43	—	51

Tabulka – Ženské listy. 1891. r. 19. č. 3

¹⁵² Ženské listy. 1891. r. 19 č. 1. s. 4

Krásnohorská nepolevuje ze svých požadavků ani po založení dívčího gymnázia. Nyní, v době, kdy se její škola těší veliké oblibě, bojuje za zpřístupnění univerzit ženám. V únoru roku 1892 se Ženské listy zmiňují o peticích, které říšské radě zaslal spolek Minerva a ženské spolky z Haliče a Bukoviny, v nichž spolky žádají o povolení univerzitního studia ženám. Spolky z Haliče a Bukoviny navíc prosí, aby bylo vybudováno gymnázium pro rusínské dívky, a to na vládní náklady. V této otázce se nejvíce angažoval Judr. Václav hrabě z Kouniců, který radě vylíčil, jak důležité je pro ženy univerzitní vzdělání, obzvlášť pak vzdělání lékařské. Jako příklad uvedl Annu Bayerovou, která byla jmenována státní lékařskou v Bosně, kde je většina obyvatelstva mohamedánská. Návrh byl jednohlasně přijat k dalšímu projednávání, avšak bez konkrétních výsledků. Proto Krásnohorská své čtenářky v únorovém čísle Ženských listů z roku 1895 informuje, že bude říšské radě předána nová petice, za účelem umožnění vysokoškolského studia ženám za stejných podmínek jako mužům. V tomto svolání oznamuje, že se blíží čas, kdy z dívčího gymnázia vyjdou první absolventky, proto je třeba podniknout v této otázce další kroky.

S příchodem nového roku Krásnohorská hodnotí události roku uplynulého. V lednu 1896 píše článek „Na prahu nového roku“, ve kterém se rozepisuje o úspěších, kterých ženy dosáhly. Prvním úspěchem je založení Ženských listů amerických a české opatrovny v Chicagu. Dalším úspěchem je otevření penzionátu při škole moravského spolku Vesna, který vznikl zásluhou Julie Kusé-Fantové. Také penzionát zbudovaný hrabětem Emanuelem Pötting-Persingem, který má vychovávat dívky především k vlasteneckému smýšlení je skvělým moravským počinem roku 1895. V Čechách se tento rok zapisuje do dějin, především prvními maturantkami dívčího gymnázia a jejich vysláním na univerzity, kde zatím působí jako hosté, ale bojují za přijetí do řádného studia. A v neposlední řadě uvádí pětadvacáté výročí trvání Ženského výrobního spolku, který se rozhodl postavit své obchodnicko-průmyslové škole novou budovu. Hned v následujícím čísle proto Krásnohorská provolává „[...] *uspořádáme bazar, ve dnech 2. a 3. května t. r. na Žofíně ve prospěch stavby budovy Ženského výrobního spolku českého v Praze [...] konáme sbírky doufajíce, že nebude ruky české, která by se nám štědře neotevřela! Nemohou se česká srdce odvrátit od proseb našich za dílo, jež tak platně rozmnoží národní majetek a navždy potrvá v službách vzdělanosti národní.*“¹⁵³ Provolání oslovilo mnoho čtenářek a čtenářů, neboť se na bazaru vybralo přes 7000 zl., a po odečtení veškerých nákladů čítal čistý zisk 6803 zl. 34 kr..

¹⁵³ Ženské listy. 1896. r. 24. č. 2. s. 25

Listopadové číslo Ženských listů z roku 1896, je věnováno slavnostnímu otevření nové budovy Ženského výrobního spolku a podstatně se vizuálně liší od čísel předešlých. Obsahuje totiž podobizny osobností, které se o otevření budovy nejvíce zasloužili. Navíc časopis vychází až v den otevření, tedy k patnáctému dni měsíce, a ne k prvnímu jak bývá zvykem. Nejprve je vyobrazena samotná budova spolku, následují podobizny Čeňka Gregora, starosty královského hlavního města Prahy, Judr. Jana Podlipného, jeho náměstka, Judr. Vladimíra Srba, druhého náměstka starosty, Josefa Blechy, stavitele budovy a samozřejmě hlavních představitelk Ženského výrobního spolku Karoliny Světlé a Emilie Bártové. Na několika stranách je otisknuta slavnostní řeč starostky spolku Elišky Krásnohorské a řeč ředitelky školy Johanny Kuffnerové. Časopis ten měsíc čítal 38 stran, aby čtenářky nepřišly o své oblíbené rubriky.

Dne 23. března 1897 dosáhlo snažení bojovnic za ženská práva svého vrcholu. Ženské listy o tom však své čtenářstvo informují až v květnu, za to prý však nejvážněji a nejvroucněji. Ministerstvo kultu a vyučování totiž vydalo nové nařízení a to, že ženy mohou být přijaty k řádnému studiu na filozofických fakultách, splní-li stanovené podmínky. Mezi ty patřilo rakouské občanství, dokonaný osmnáctý věk života a úspěšné složení maturitní zkoušky na některém gymnáziu. Článek dále informuje, že o povolení studia na lékařských fakultách se již vyjednává a v brzké době, bude zajisté list informovat čtenářky o dalším pokroku.¹⁵⁴

Ani v devadesátých letech se Krásnohorská nevyvarovala konfliktům s modernistickou generací. Ve svých memoárech na toto období vzpomíná následovně: „*Lumírovci byli se mnou již dávno usmířeni literárními články, které jsem roku 1895 a 1896 měla v Osvětě. Společného jsme již měli odpůrce: mladou generaci prosáklou vlivem Macharovým. Já pak měla jsem nadto ještě zvláštní svůj žal. Minerva, již jsem věnovala tolik síly, snahy a zdraví, vysílala od roku 1895 již své abiturientky na univerzitu, a jakmile tam vkročily, ihned propadly vlivům, které jsem pokládala za nejzáhubnější, neboť národní indiferentismus byl jim příkazem kultury.*“¹⁵⁵ Oněmi zmiňovanými články má Krásnohorská na mysli „České básnictví posledních dvou desetiletí“. Práce je rozdělena na několik částí. První je úvod, kterým Krásnohorská pobouřila modernistickou generaci a rozpoutala ostrou polemiku. Poté následují obrazy básníků, spisovatelčiných současníků. Jedná se o Jana Nerudu, Adolfa Hejduka, Josefa Václava Sládka, Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha. Ale zpět k úvodu, ve kterém se Krásnohorská naváží do generace realistů, především do

¹⁵⁴ Povolení k řádnému studiu na lékařské fakultě bylo vydáno 15. září 1900. Ženám bylo umožněno studium lékařství a lékárnictví a vykonávání praxe po získání diplomu. Ženské listy přináší informaci o tomto pokroku roku 1900. r. 18. č. 10. s. 201 - 202

¹⁵⁵ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Eliška Krásnohorská. Literární konfese*. Praha, 1947. s. 48 - 49

Tomáše Masaryka, kterého nazývá jejich „velmistrem“. Do této generace se naváží především ze strachu z opětovné germanizace, protože nevěří, že český jazyk už se nemusí o svou existenci strachovat.¹⁵⁶ Jedním z nejostřejších článků, reagujícím na tuto studii byla Herbenova „Literární revoluce proti literárnímu jezovitzství“, ve kterém Jan Herben jako reakci na odsouzení realismu Krásnohorskou píše: „*Slečně Krásnohorské scházejí [...] všechny podmínky, aby mohla porozumět realismu. Ale snad by to přece šlo, kdyby slečna K. měla aspoň dobrou vůli. Pohříchu té nemá.*“¹⁵⁷

I v devadesátých letech je samozřejmě publikována beletrie a autobiografie. K nejčastěji otiskovaným autorkám, patří Sofie Podlipská, Teréza Nováková, Karolina Světlá, Věnceslava Lužická-Srbová a samozřejmě Eliška Krásnohorská. V letech 1895 a 1897 vyšla zvláštní příloha k Ženským listům v obou případech nazvaná „Četba dívčí“. První přílohou byl sborník vybraných povídek, básní a článků, v nichž se uplatnila především Krásnohorská. Sborník čítal přes 50 stran melancholických veršů a plytkých povídek. Ve druhém sborníku, tedy z roku 1897, dostala slovo opět Krásnohorská, která zde otiskla jednoaktovku nazvanou „Kukačka“, která byla určena pro domácí divadlo. Nicméně fakt, že byla publikována především beletrie nemění nic na tom, že se v devadesátých letech staly Ženské listy jakýmsi mluvčím českých dívek a žen, že jim dopomohly k úspěchu na poli univerzitním a rozbořily mýtus o tom, že dobrou ženou, je sice vzdělaná žena, leč dlící u domácího krbu.

4.3.4 Počátky dvacátého století

Dvacáté století už je jen obehnanou variací na staré téma. Jsou publikovány ukázky prací českých autorů a absolventek spolkových škol a autobiografie hlavních představitelk Českého výrobního spolku. Nejvíce se publikují díla, již zesnulé, Karoliny Světlé. Nejedná se pouze o autobiografii, ale také o její přednášky, studie a korespondenci s její sestrou Sofií Podlipskou, kterou Ženským listům nabídla neteř Světlé, Anna Sluková. Ta v úvodu k uveřejnění korespondence píše, že její tetička nebyla příznivcem zveřejňování soukromých dopisů, proto tedy vynechává některé důvěrné zprávy.¹⁵⁸

V březnu roku 1900 je v Ženských listech otisknuto svolání k výročí sedmdesátých narozenin Světlé, ve kterém vlastenci a přátelé Světlé prohlašují, že se budou snažit o

¹⁵⁶ KRÁSNOHORSKÁ. *Výbor z díla II.* Praha, 1956. s. 169 - 230

¹⁵⁷ HERBEN, Jan. Literární revoluce proti literárnímu jezovitzství. In VLAŠÍNOVÁ. *Eliška Krásnohorská.* s. 195

¹⁵⁸ Korespondence mezi Světlou a Podlipskou vycházela v Ženských listech na pokračování od června roku 1900 do dubna roku 1901 a pak s výjimkou dvou měsíců po celý rok 1903 a 1904

zbudování jejího pomníku na Karlovu náměstí, kde Světlá trávila své poslední dny. Pozemek jim za tímto účelem přislíbila rada hlavního města Prahy. Jejich úkolem bylo sehnat patřičný obnos k zbudování tohoto pomníku. Proto se v provolání všichni společně obracejí ke všem Čechům a Češkám, aby jim pomohli s finanční stránkou a mohla tak být vzdána pocta této skvělé spisovatelce. „*Zajisté není vlasteneckého časopisu ani spolku, který by nebyl s námi za jedno v pietě k nesmrtelné pracovníci národní, a nebylo by možno seřaditi zde již jména všech kruhův a kroužků ctitelů jejích, kteří bohdá se k nám připojí a nám vítání budou, pročež doufáme, že můžeme jménem všech podati první vyzvání a jím zahájit čestné toto podniknutí národního věku.*“¹⁵⁹ Pod provoláním byli podepsáni Johana Patočková za Ženský výrobní spolek český, Prokop Grégr za Národní listy, Václav Vlček za Osvětu, za Ženské listy Eliška Krásnohorská, Pavel Projsa za Hlas národa, Věnceslava Lužická za Ladu, za Národní politiku Ludvík Brašovský, Emil Bretter za Politik a za Ženský svět Teréza Nováková. Eliška Krásnohorská od té chvíle žije jen vybudováním tohoto pomníku, o čemž svědčí i článek z května téhož roku v rubrice literatura. Krásnohorská zde odpovídá na dotaz, zda se smí hrát její veselohra „Přišla do rozumu“, napsaná podle povídky Karoliny Světlé, i za jiným účelem než je sbírání peněz na pomník Světlé. Krásnohorská píše, že smí, ale jen tehdy, bude-li zaplacen autorský poplatek, který půjde na konto pomníku.¹⁶⁰

Počátkem dvacátého století Ženské listy opět trochu mění svou grafickou úpravu. Font písma je jednodušší a působí modernějším dojmem. Stále více se ke slovu dostává inzerce, avšak už se nejedná o propagaci nových knih či nakladatelů, stránky stále více pohlcují nová mýdla, parfémy a jiné zboží sloužící ke zkrášlení žen i pánů. Vzniká nová nepravidelná rubrika nazvaná Zprávy úmrtní, která čtenářům připomíná, že nestárne jenom časopis. Do popředí listu se dostává mladší generace, především Krista Nevšimalová, která se stává dlouholetou věrnou spolupracovnicí Krásnohorské. Zatímco Krásnohorská píše své studie někde v ústraní, Nevšimalová vyjíždí do terénu, aby pak o veškerém kulturním dění podala věrnou zprávu.

Krásnohorská se věnuje především své esejistické a kritické tvorbě. V červenci za sebe nechává promlouvat, již dlouho umklého přítele, Solimana Řetkvičku, který dle jejích slov mudruje „O moderním hesle ‚Uplatni se!‘“ Krásnohorská alias Řetkvička, zde velmi kriticky a sarkasticky hodnotí bez-ohleduplnost soudobé mladé generace, vyznačující se secesním vzezřením, kterou skrývají pod pojmem individualita. A dále pobouřeně píše: „[...] *Vždyť*

¹⁵⁹ *Ženské listy*. 1900. r. 28. č. 3. s. 54

¹⁶⁰ Pomník na Karlově náměstí byl slavnostně odhalen 29. května 1910. Při té příležitosti byla také uvedena veselohra „Přišla do rozumu“, kterou s ochotníky nacvičila Ludmila Innemannová. Viz *Ženské listy*. 1910. r. 38. č. 6. s. 102 - 112

nyní v *theorii* i v *praxi* nejmodernější morálky panuje šarmantní zákon, *Uplatni se, a ten velí, abys bližního svého v bílých pantalonech pořádným štilcem jen strčil do louže, čím hlouběji, tím lépe, neboť musíš ukázat, že tvá individualita jest jediným úctyhodným středem veškerenstva.*¹⁶¹ Krásnohorská nezapře, že již není mladíci, a proto jako každá zkušenostmi zformovaná žena, blaženě vzpomíná, jak bylo krásně za dob jejího mládí a jak se její časy s dnešní dobou nedají srovnat. Přesto se musí uznat, že si i v necelých šedesáti letech, uměla udržet svůj ostrovtip a smysl pro satiru.

Od července roku 1904 je jako hlavní spolupracovnice Krásnohorské oficiálně uváděna Krista Nevšimalová, která na sebe převzala veškeré starosti s vydáváním periodika. Krásnohorská se už jen sporadicky věnuje literární kritice a více se věnuje memoárové činnosti. Nevšimalová vydržela ve funkci do prosince roku 1911, kdy se Krásnohorská kvůli zdravotním problémům vzdala funkce odpovědné redaktorky listu. Krásnohorská své mnohaleté působení nejlépe shrnuje ve svých pamětech. „*Snažíc se od počátku, abych vedla Ženské listy směrem určitým a správným, chtěla jsem především odvádět ženskou mysl od obvyklé povrchnosti, pěstované nerozumnou výchovou, k hlubší opravdovosti pojmů o povinnostech k rodině a národu, o důležitosti vzdělání, o nezbytnosti a čestném významu práce, uznala jsem za nutno upozorňovat též na dobrý způsob a výběr četby, chtějíc, aby čtenářky knih nečetly jen naplano, nýbrž aby při četbě mysly, rozvažovaly a posuzovaly.*“¹⁶²

4.4 Ženské listy v rukou Jindřišky Flajšhansové

„*Velevážené čtenářské obci Ženských listů oznamujeme, že za příčinou změny redakce a rozšíření listu vyjde I. Číslo nového ročníku až začátkem února roku 1912. Dosavadní redaktorce sl. Elišce Krásnohorské, která se pro zmáhající chorobu řízení spolkového orgánu vzdala, vzdáváme na tomto místě za její obětavou, nezištnou a velecennou práci, kterou listu po tak dlouhou řadu let věnovala, díky nejvřelejší.*“¹⁶³ Prohlásila jednatelka Ženského výrobního spolku Marie Noháčová a předala list do rukou Jindřišky Flajšhansové, starostce spolku.

První číslo časopisu pod novým vedením vyšlo 31. ledna s výrazně jinou grafickou úpravou. Došlo ke změně fontu a přebalu a text byl opět rozdělen do dvou sloupců. V dalších

¹⁶¹ *Ženské listy*. 1903. r. 31. č. 7. s. 141

¹⁶² KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Mezi Proudny*. In: *Výbor z díla II. Studie. kritiky a paměti*. Státní nakladatelství krásné literatury, umění a hudby. Praha, 1956. s. 475

¹⁶³ *Ženské listy*. 1911. r. 39. č. 12. s. 233

letech, časopis vycházel vždy k patnáctému dni v měsíci, později dokonce až k dni třicátému. K periodiku navíc přibyla příloha Práce, ve které byly publikovány kuchařské recepty, módní rady, právní poradna nebo třeba pojednání o ručních pracích. Samotný časopis se rozrostl do počtu pětadvaceti stran, ke kterým ještě náleželo asi osm stran inzerce. Přibyly samostatné rubriky Hudba a Divadlo. Rubriky Literatura se ujala Krista Nevšímalová, kterou v tomto směru dokonale vychovala Krásnohorská.

Krásnohorská se sice vzdala pozice redaktorky, ale z listu úplně nevytizela. Už v prvním čísle redigovaném Jindřiškou Flajšhansovou otiskla báseň „Za Johankou Kuffnerovou“, ředitelkou spolkové školy, která dne 21. prosince 1911 skonala. Krásnohorská v periodiku uveřejňuje především memoárovou práci, většinou je to ona, kdo píše nekrology a vzpomíná na již zesnulé přátele. V těchto příspěvcích se osvědčila jako skvělá prozaička, která umí dokonale vystihnout dobu, v níž žila. Její práce tykající se již zesnulých osob, jsou ale pouze pochvalného rázu. Krásnohorská neumí kritizovat někoho, kdo již nežije. Nejlépe jde tento posun vidět na jejích pracích o Věnceslavě Lužické, o té se v nekrologu vyjadřuje jako o skvělé ženě, která si zaslouží uznání za svou vychovatelskou činnost, přitom o skoro čtyřicet dříve její vychovatelské spisky kritizovala.

Od ledna roku 1912 Ženské listy publikují životopisné vzpomínky Krásnohorské nazvané „Z let mé bohémy“, které vychází na pokračování až do července téhož roku. K sepsání pamětí vybídl Krásnohorskou její dlouholetý přítel Ferdinand Strejček, který se pak také postaral o souborné vydání jejích memoárů.

Dvacáté století přineslo řadu pokroků v lidském myšlení, ale také přineslo nemilosrdnou světovou válku. Ta však nebrání Krásnohorské v tom, aby si stýskala nad nemravností české mládeže. V prosinci 1916, píše stať nazvanou „Několik slov o výchově mravní“, která na nás dnes působí až tragikomicky. Autorka textu měla za to, že „[...] válka svým vlivem ve smyslu nejpříznivějším utuží mravní povahu dorostu národů.“¹⁶⁴ ale opak byl pravdou. Dále píše, že se sice jedná o podružný jev války, ale že se demoralizace mládeže začala odehrávat již před válkou. Jako by dále promlouval Soliman Ředkvička, dříve byla mládež rozhodně mravnější a ušlechtilější. Nyní by se mohlo zdát, že Krásnohorskou první světová válka nijak nedojímá, avšak tuto skutečnost záhy vyvrací, když v dubnovém čísle z roku 1918 zaznívá její truchlivá a dojemná báseň „Za válečné vesny“.

Listopadové číslo Ženských listů je plné radosti, naděje a hrdosti na český národ. K oslavě ke vzniku samostatné Československé republiky spěchá vstříc i Krásnohorská

¹⁶⁴ Ženské listy. 1916. r. 45. č. 1. s. 2

s básní „Kde domov můj?“, která poukazuje na fakt, že už svůj domov máme a nemusíme jej hledat v písni Josefa Kajetána Tyla a Františka Škroupa.

4.5 Posledních šest let časopisu Ženské listy

Jindřiška Flajšhansová si od ledna roku 1920, přibírá k redigování listu posilu. V záhlaví listu se tak poprvé objevuje mužský element, tím je Bohuslav Foit, se kterým do listu přibývají ilustrace a fotografie. Právě kvůli fotografiím se prý Ženský výrobní spolek opozdil s vydáním lednového čísla. To bylo sloučeno s číslem únorovým a vyšlo až 30. dubna. Vydavatelstvo se čtenářům omlouvá následovně: „*Předkládáme našim čtenářkám 1. a 2. číslo Ženských listů v nové úpravě a prosíme spolu za prominutí, že vydáváme list opožděně. Nestává se tak vinou naší, poněvadž při nejlepší vůli nepodařilo se nám opatřit si papír takové jakosti, aby na něm mohli být tištěny i původní ilustrace, jichž pro nový ročník máme připravenou celou řadu.*“¹⁶⁵

Noví editoři Ženských listů sice přišli, díky všude dostupným technickým vynálezům, s fotografiemi, avšak to bylo také jediné, co mohli nabídnout. Z kritického, polemického a společnost burcujícího časopisu, redigovaného Eliškou Krásnohorskou se stal jakýsi vzpomínkový sešit, těžící z jejího odkazu. Bohuslav Foit, zrušil přílohu Práce a tak byl list přeplněn radami o domácnosti a ručních pracích, což silně připomíná podobu listu za doby Věnceslavy Lužické. Každé číslo přinášelo informace o dobách minulých, pomocí vzpomínek a nekrologů a veliké množství beletristických prací a cestopisných črt. Úroveň časopisu nevyzdvihla, ani změna redaktorů v roce 1923. Jako nové redaktorky listu se představily dámy Maryša Šárecká – Radoňová a Pavla Moudrá, avšak už v březnu téhož roku se na post redaktorky vrací Jindřiška Flajšhansová a k ní přibývá František Sekanina, kteří v čele listu zůstávají až do jeho zániku, tedy do prosince roku 1926.

Příspěvky Krásnohorské se taky nijak nemění. Její hlavní náplní práce zůstává memoárová činnost, psaní příležitostných básní k oslavě nějakého českého velikána a občasné recenze na novou knihu, většinou vychovatelského rázu. Roku 1925 otiskly Ženské listy báseň Elišky Krásnohorské, kterou napsala k příležitosti prezidentových narozenin. Krásnohorská na básni dokázala, že je schopná zapomenout na všechnu nevráživost a spory, které spolu Masaryk s Krásnohorskou měli. Ve dvacátých letech už Krásnohorská rezignovala na čím dál tím více jí odcizenou dobu a Masaryka nebrala jako nepřítele, ale jako skvělého prezidenta – vlastence, chápajícího novou dobu a bránícího naši vlast.

¹⁶⁵ Ženské listy. 1920. r. 48. č. 1 – 2. první nečíslovaná stránka

*„Vše pro zdar národa a jeho státu
A president kéž za své oběti
svůj národ uzří v jeho majestátu,
on, tatíček, jenž dýše pro děti...*

*On, tvůrce nových dějin svého lidu
jenž, co mu draho, v sázku dal tím dráž!
Kéž, po čem toužil v nejdražším svém vidu,
Ted' uzří v pravdě: šťastný národ náš. “¹⁶⁶*

Posledním příspěvkem Elišky Krásnohorské, otisknutým v jejím milovaném listě byla „Časová vzpomínka“, v níž uctivě píše o Jindřišce Flajšhansové, která oslavila patnácté výročí svého působení v Ženském výrobním spolku českém. Tento poslední příspěvek, otisknutý v říjnovém čísle roku 1925 však není nijak obsáhlý a popravdě řečeno je ve srovnání s jinými oslavnými díly Krásnohorské, nic neříkající. Je z něj jasně patrné, že k sobě bývalá a současná redaktorka listu nemají moc blízko, natož aby se mohli považovat za přítelkyně.

Jeden z posledních článků spojený se jménem Elišky Krásnohorské, však nepochází z jejího pera. Jedná se o spisovatelčino strohé úmrtní oznámení. „V posledním okamžiku po uzávěrce listu zaznamenáváme tuto bolestnou zprávu, kterou se dozvídá národ. Odešla krásná a velická národní duše, poslední z velkých básnických koryfeů slavného kruhu ‚Májového‘ a školy Sv. Čecha i Vrchlického. Jedna z těch duší, které nedovedly jen o kráse a velikosti snít, nýbrž které ji dovedly energicky a vítězně vyvolávat v život.“¹⁶⁷ Toto oznámení působí spíše jako výsměch ženě, která i své poslední síly věnovala Ženským listům. Dalo by se čekat, že následující číslo, přijde s nekrologem, jaký by si Krásnohorská zasloužila. Opak je ale pravdou. Nekrolog se v prosincovém čísle, i když už redaktory nijak nesvazuje termín uzávěrky, neobjevuje. Flajšhansová ještě posmrtně tiskne článek Elišky Krásnohorské „Hlasatelka české hudby“, v němž Krásnohorská shrnuje záslužnou práci Kateřiny Emingerové, profesorky hudby a spisovatelky, která má na svém kontě mnoho přednášek týkajících se české hudby.

¹⁶⁶ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. To, čeho přejeme panu prezidentu. In *Ženské listy*. 1925. r. 53. č. 2. s. 15

¹⁶⁷ *Ženské listy*. 1926. r. 54. č. 11. s. 138

Další článek věnovaný Krásnohorské pochází z pera J. Svítily-Karníka a je nazvaný „Návštěvou u Elišky Krásnohorské“, avšak ani ten nemá podobu nekrologu. Působí spíše jako snaha upozornit na spisovatelčinu nepřesnost v překladu „Pana Tadeáše“¹⁶⁸ a navíc postrádá logickou návaznost. Z článku vyplývá, že se Svítíl s Krásnohorskou, sešel maximálně pětkrát. Jakoby neexistovala povolanejší osoba, která by mohla přispět důstojnějším článkem.

A jako třešnička na tomto nepovedeném dortu se skví článek Jindřišky Flajšhansové pojmenovaný „Váženým čtenářkám ‚Ženských listů‘“, který informuje, že Ženské listy už nadále vycházet nebudou. „Úmrtím Elišky Krásnohorské odcházejí i ‚Ženské listy‘, orgán Ženského výrobního spolku českého, založený Karolinou Světlou k vybudování skromného s počátku ústavu. Jimi volala zakladatelka spolku k srdcím uvědomělých českých žen, v nich ukládala její nástupkyně Eliška Krásnohorská své myšlenky a plány k založení ‚Minervy‘. Náklad jejich vyžadoval již před válkou velkých finančních obětí a byly by jistě v době války zanikly, nebýti šlechtných nakladatelů, p. Ed. Leschingera, v době poválečné Zemědělského nakladatelství a knihkupectví páně A. Neubertova, nebýti svrchovaně ochotného a nezištného redaktora, spisovatele Frant. Sekaniny, kteří v nejhorších dobách listu se ujali a dali mu žítí ještě alespoň po dobu života El. Krásnohorské, která v něm uložila s K. Světlou svoje duchovní odkazy. ‚Ženské listy‘ vykonaly svoje poslání. Díky všem, kdož byli jejich čtenáři a příznivci a kdož sledovali vývoj škol Ženského výrobního spolku českého a Minervy.“¹⁶⁹

Elišce Krásnohorské byl vzdán hold, pro nějž redakce vytěsnila místo hned za článkem „Naše zahrádka“ a ani v loučení se čtenáři nedokázala Flajšhansová poděkovat této ženě, která stála v čele Ženských listů přes pětatřicet let, za její usilovnou a nikdy neutuchající práci.

Ženské listy zanikly koncem roku 1926, především z finančních důvodů. Tím se potvrzuje, že jenom Eliška Krásnohorská, která jim zasvětila celý život, dokázala přestát finanční problémy a dokonce zvýšit jejich kulturní úroveň. Po jejím odchodu úroveň listu klesala a v nové době určitě nemohl časopis konkurovat časopisům mladším. To však nemění nic na faktu, že byly Ženské listy nejstarším ženským periodikem, které dokázalo oslovovat čtenáře přes padesát let.

Poslání a celoživotní náplň měsíčníku shrnula Krásnohorská v článku nazvaném „Ženským listům do padesátého ročníku“ otisknutém v lednu roku 1922. „Ženské listy seznamovaly čtenářky s literaturou, nabádaly ku přemýšlení o čteném, k hledání cenného jádra v každém spisovném výtvoru; upozorňovaly na pokrokové novoty ve školství a

¹⁶⁸ J. Svítíl-Karník v tomto příspěvku píše, že si všiml nepřesnosti ve dvanáctém zpěvu. Krásnohorská prý chybně přeložila název lososa. V jejím překladu pochází losos z Dunaje, avšak Mickiewicz měl na mysli řeku Dunajec. Byl to prý právě Svítíl-Karník, který na chybu upozornil, aby se již ve druhém vydání nevyskytovala.

¹⁶⁹ Ženské listy. 1926. r. 54. č. 11. s. 153

vychovatelství, přinášely zprávy o objevech zdravotnických, jmenovitě dětí a mládeže se týkajících; zdůrazňovaly hlavně důležitost čistoty mravní. Kladly váhu na ryzost a pevnost národního přemýšlení, na vážnost k národním potřebám, k národním památkám uměleckým i lidovým, [...] obracely zájem pospolitosti a svorné spolupráci při největších i menších podniknutích národních; věnovaly svou pozornost jmenovitě ženským spolkům a sdružením, vybízejíce k upřímné společenské vzájemnosti i mimo život spolkový, vybízejíce horlivě k tak zvané ‚drobné práci národní‘“¹⁷⁰

¹⁷⁰ *Ženské listy*. 1922. r. 50. č. 1. s. 2

5 ZÁVĚR

Básnířce, prozaičce, překladatelce, dramatičce a autorce libret, napsaných především pro Bedřicha Smetanu, vlastence, bojovnici za ženské práva, kritičce a publicistce Elišce Krásnohorské se dostalo uznání už za jejího života. Ve dvacátých letech získala čestný doktorát Univerzity Karlovy za svůj celoživotní přínos literatuře a byla jmenována členkou České akademie věd a umění.¹⁷¹

Krásnohorská celý svůj život zasvětila třem základním činnostem. První je její spisovatelská, překladatelská a publikační činnost, druhou je umožnění vyššího studia dívek a zpřístupnění jim vysokoškolského studia a poslední neméně zajímavou aktivitou bylo vytvoření a udržení časopisu *Ženské listy*, který se měl stát prostředkem k estetickému a mravnímu vzdělávání dívek.

Z jedné z těchto snah vzešel spolek *Minerva*, který ženám vybojoval stejná práva jako mužům – tedy otevřel první dívčí gymnázium u nás, které bylo po pár letech srovnatelné s chlapeckými gymnázii, a pomocí svých petic dívkám umožnil vstup na akademickou půdu a tím jim zajistil existenční zabezpečení a rovnoprávnost ve všech sférách společenského života.¹⁷²

Co se týče *Ženských listů*, těm byla Eliška Krásnohorská ve své podstatě matkou zroditelkou a vychovatelkou. *Ženské listy* sice nevznikly z jejího popudu, ale to co s nimi dokázala, během svého pětatřicetiletého redigování, udělat ji právem na místo jejich matky staví.

Ženské listy oslovovali českou společnost až do roku 1926 – do jejich padesátého čtvrtého ročníku. Tohoto úctyhodného čísla by se však asi jen stěží dožily nebýt jejich duchovní vůdkyně Elišky Krásnohorské.

Krásnohorská se listu ujala po Věnceslavě Lužické, která periodikum redigovala dva roky. *Lužická*, která se proslavila především svými spisky pro mládež, nevyhovovala především starostce *Ženského výrobního spolku*, *Karolině Světlé*, než že by byla neschopná list řídit. Za dobu kdy *Lužická* stála v čele *Ženských listů*, si časopis získal své stálé ženské čtenářstvo, které však nebylo tak četné, aby stačilo pokrýt náklady spojené s vydáváním listu. Přesto Krásnohorské připravila vynikající základnu pro její publikační, kritickou a vychovatelskou

¹⁷¹ VLAŠÍNOVÁ. *Eliška Krásnohorská*. s. 182

¹⁷² Tedy skoro ve všech. Hlasovací právo sice Eliška Krásnohorská nevydobyла, ale ženy se jej dočkaly nedlouho po tom, co jim univerzity otevřely své brány poznání. Tedy v roce 1918.

činnost. Sama Krásnohorská si Lužické za její počínání v listu váží a v nekrologu otisknutém v Ženských listech roku 1920 se o Lužické zmiňuje jako o „pramateři a původkyni“ listu.

Už z prvních čísel vydaných za redakce Elišky Krásnohorské je patrná různorodost ambic obou pracovnic Ženského výrobního spolku českého. Zatímco Lužická dbala především na mravní čistotu duše a vychovatelství, Krásnohorská klade největší důraz na pěstování kritického a estetického ducha u českých dívek a žen. V sedmdesátých letech tvoří nejvýraznější složkou listu kritické stati a úvahy, polemiky a medailony o autorech, v nichž seznamuje své čtenářky například se Svatoplukem Čechem, Vítězslavem Hálkem nebo Janem Nerudou. Články tykající se literatury podepisovala svým jménem. V Ženských listech však využila i řadu pseudonymů, které využívala hlavně v beletrii a moralizujících úvahách. Mezi její nejznámější pseudonymy patřila Tetka z Tetína, Bětka Rozmarná, Eda Maxová nebo Soliman Ředkvička. Krásnohorská se dostává do konfliktu s Lumírovci a prostřednictvím listu (avšak nejenom tohoto listu) s nimi vede svůj dlouholetý spor, který ukončí až jejich společný nepřítel – moderna.

Osmdesátá léta jsou, co se týče kritik a polemik otisknutých v Ženských listech málo výrazná, za to se v periodiku často objevují beletristické práce předních českých spisovatelek a spisovatelů. To ovšem neznamená, že se literárním otázkám nevěnuje. Právě v osmdesátých letech Krásnohorská otiskla svůj článek „Slovo našim čtenářkám o rukopisech Královédvorském a Zelenohorském“, kterým pobouřila realistickou skupinu, kolem T. G. Masaryka.

Nejvýraznější podobu má list v letech devadesátých. Přináší totiž nejen informace o sporu s modernistickou generací, ale také svědectví o nelehké cestě za univerzitním vzděláním. Navíc zde publikuje články vědců, což vypovídá o skutečnosti, že se obrací k jinému čtenářstvu, než jaké bylo v letech sedmdesátých. Krásnohorská počítá se vzdělanějším čtenářstvem, které je schopno vstřebat odborné příspěvky.

Po odchodu Krásnohorské z periodika list začíná postrádat kulturní úroveň, kterou měl v době jejího redigování. Ženské listy jsou přeplněny beletrií, cestopisnými črtami a radami o domácnosti. V tomto směru se tak trochu vrací do doby, kdy se o list starala Věnceslava Lužická. Ženské listy už jen v podstatě těží z odkazu Elišky Krásnohorské a tak se není čemu divit, že po její smrti zanikají.

Jednoduše řečeno Eliška Krásnohorská se, i přes své vlastenecké cítění a neschopnost sžítí s novou dobou a novým uměním, stala vůdčí osobností tohoto listu a ve své práci nebyla nikým z jejích následovníků překonána. Krásnohorská list rozšířila nejen do dívčích domácností, ale dokázala zaujmout i literární a vědecký okruh, který do listu také přispíval.

Svou nekonečnou, trpělivou prací dokázala, že i ženy mohou úspěšně, kriticky a zajímavě vést vlastní měsíčník. Arne Novák v Přehledných dějinách literatury označuje Krásnohorskou za stvořitelku české ženské žurnalistiky.

Cílem mé práce bylo především zmapování života, působení v ženských spolcích a práce v Ženských listech Elišky Krásnohorské. Při psaní jejího životopisu jsem se opírala především o memoáry a korespondenci Krásnohorské. Přes nastínění historického ovzduší jsem se dostala ke spolkům spjatým s jejím jménem, v nichž jsem se snažila ukázat, jak se vyvíjelo smýšlení Krásnohorské o ženské otázce a jak své myšlenky realizovala.

Nejdůležitější složkou práce však bylo spisovatelčino působení v Ženských listech, které jí nahradily dítě, které nikdy neměla. Snažila jsem se postihnout všechny aspekty její tvorby, ať už se jednalo o kritickou činnost literární či jinak uměleckou, o zveřejňování beletrie, prózy nebo dramatu, mravoučné úvahy nebo eseje, publikované v Ženských listech. Krásnohorská v měsíčníku prokázala, že je mistryní pera, především na poli kritickém. Kdyby nebylo jejího přílišného bazírování na vlastenectví a starší literatuře, určitě by ji každá literární generace prohlásila za jednu z nejlepších kritiček všech dob.

Krásnohorská opravdu byla žena jako meč, jak uvádí Zdeněk Nejedlý. Měla ostrý jazyk, který využívala ve svých polemikách, byla silná v bojích za emancipaci a nebezpečná literátům, kterým hodnotila díla.

BIBLIOGRAFIE

Literatura:

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze 19. století.* Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4.

BĚLINA, Pavel et al. *Dějiny země koruny české.* 6. vydání. Paseka. Praha/Litomyšl, 1999. ISBN 80-7185-257-0.

BOCKOVÁ, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti.* Lidové noviny. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-494-7.

DLOUHÁN-BULÁNEK, František. *Žena jako meč: Z kroniky jednoho života.* Vyšehrad. Praha, 1981.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky.* NLN. Praha, 1999. ISBN 80-7106-88-0.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k molitbě: Žena v minulém století.* Mladá fronta. Praha, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

LOCHMANOVÁ-NEUDORFLOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století.* Janua. Praha, 1999. ISBN 902622-2-8.

MOCNÁ, Dagmar. *Červená knihovna: Studie kulturně a literárně historická: Pohled do dějin pokleslého žánru.* Paseka. Praha/Litomyšl, 1996. ISBN 80-7185-075-6.

MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu: Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939.* Veduta. České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-8682-931-9.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská.* Melantrich. Praha, 1987

Studie:

HECZKOVÁ, Libuše. *Obavy Elišky Krásnohorské.* In VOJÁČEK, Milan (edd.) *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. polovina 19. století.* Skriptorium. Praha, 2007. ISBN 978-80-86197-83-8.

HECZKOVÁ, Libuše. *První léta časopisu Ženské listy: Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská.* In ČADKOVÁ, Kateřina - LENDEROVÁ, Milena - STRÁNÍKOVÁ, Jana (edd.) *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie.* Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-920-5.

PACHMANOVÁ, Martina. Slyšet šepot duše v dunění moderního pokroku: K počátkům české ženské umělecké kritiky. In: BÁRTLOVÁ, Milena. PACHMANOVÁ, Martina. *Artemis a Dr. Faust. Ženy v českých a slovenských dějinách umění*. Academia. Praha, 2008. ISBN 978-80-200-1607-2.

Memoáry, korespondence a výběry z děl:

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta: Druhé knihy vzpomínek svazek I*. Praha, 1928.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Co přinesla léta: Druhé knihy vzpomínek svazek II*. Praha, 1928.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Eliška Krásnohorská. Literární konfese*. Praha, 1947.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Výbor z díla I.: Básně a libreta*. Praha, 1956.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Výbor z díla II.: Studie, kritiky a paměti*. Praha, 1956.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z literárního soukromí Elišky Krásnohorské*. Praha, 1941.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z mého mládí: Vzpomínky životopisné*. Praha, 1920.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha, 1950.
SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí II*. Praha, 1959.

Výroční zprávy:

Výroční zpráva soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze. 1891. ISSN 1803-1315.

Periodika:

Národní listy. 1876. 309. ISSN 1214-1240.

Ženské listy: časopis pro záležitosti žen a dívek československých, r. 1 – 54, Praha, Ženský výrobní spolek český (1873 – 1926) ISSN n21536.

RESUME

The bachelor work is concerned with Eliška Krásnohorská and Ženské listy magazine. Ženské listy magazine was organ of Ženský výrobní spolek český [Czech woman's production club]. On this account I am writing about this club and about another clubs which are close-knit with Eliška Krásnohorská. I am writing about Americký klub dam [American club of women], Ženský výrobní spolek český [Czech woman's production club] and Minerva club. I was using correspondence and memoirs for reconstruction of Krasnohorska's life, and Ženské listy magazine from the year 1873 to the 1926 in a part about this magazine.

I was concerned with Eliška Krásnohorská and her working in Ženské listy magazine in my bachelor work. I chose this topic because I like character this great women who all her life consecrated to work in this magazine and was fighting for emancipation.

I separated my work into three main parts. First one is about women's history and Czech women's clubs where Krásnohorská worked. Second one is about her life and third one is about her articles, criticism, polemics and belletristic work published in this magazine.

The name of my bachelor work is Eliška Krásnohorská and Ženské listy (1873 – 1926), but Krásnohorská worked as redactor in this magazine just from the year 1875 to 1911. I was writing about that period because she was writing there after she left and before she was redactor of this magazine also. And also I wanted to compare her predecessor Věnceslava Lužická – Srbová and Krásnohorska's followers.

Eliška Krásnohorská worked in the Ženské listy magazine more than thirty five years and she did from it great magazine full of criticism a articles about literature and feminism, where were published a lot of great Czech authors and scientists.

Ročník I. V Praze, dne 1. ledna 1873. Číslo I.

ŽENSKÉ LISTY.

Časopis pro záležitosti žen a dívek českoslovanských.

Vychází 1. každého měsíce.

Hlavní spolupracovnice: V. Lužická. — Majetník, vydavatel, nakladatel a za redakci odpovědný: Fr. A. Urbanek.

Předplatné bez poštovní záhlavy čtvrtletné 60 kr., půllétní 1 zl. 20 kr., celoročné 2 zl. 40 kr., poštou (budiž zasláno poukázkou) nebo donáškou do domu čtvrtletné 70 kr., půllétní 1 zl. 40 kr., celoročné 2 zl. 60 kr.

Stukopisy buďtež posílány do Ostrovni ulice č. 129—II. v 2. patře. — Administrace a expedice jest na Senovském náměstí č. 19. nové (1873—II. staré) v 3. patře. — Anonymní a neřádkované dopisy se nepřijímají. — Rukopisy zasláné se nevracejí, počítají se co nejlevněji.

PROGRAM.

„ŽENSKÉ LISTY“ zvláštní příloha ku „Květům“, jež byla věnována výhradně záležitostem ženským, zanikla, když „Květy“ i s přílohami přešly ve vlastnictví nakladatele „Světozora.“ čímž pro dcery českoslovanské nastala skutečně citelná mezera v časopisectvu českém.

„ŽENSKÉ LISTY“ sblížovaly duševně dcery českoslovanské, ve sloupcích jejich mohly si pohovořit o pravých a hlavních potřebách svých, pojednávat o svých záležitostech a seznamovat se s podobnými snahami spolusester svých u jiných národův.

Každý probudilejší národ může se za doby nynější vykázáti časopisem ženským, v němž se zrcadlí pokročilost a uvědomělost nejen dcer jeho, nýbrž i národu celého, nebo nelze zneuznat, že otázka ženská týká se takorážka všech členův lidské společnosti. Pokrok mužův ohrožen jest zpátečnictvím, nevědomości a nevzdělaností žen, pokrok žen pak značí i všeobecný pokrok národní.

Národ český, tak pokročilý, tak probuzený, který má tolik různých časopisův pro každý jednotlivý odbor lidského vědění i práce, nemůže postrádati časopisu ženského, aniž by na sebe uvadil viny před cizími národy, že zapomíná ve všeobecném pokroku na dcery své. V listech denních, odborných nelze pojednávat o záležitostech společných ženštinám všem, poněvadž by takové jednotlivé pokyny splynuly s celkem a zanikly, tak jako zaniká malá říčka v širém oceánu.

Donfáme, že se zavdčeme dcerám českoslovanským, ohlašující vydávání samostatného ženského časopisu, názvem „ŽENSKÉ LISTY.“

Účelem časopisu tohoto jest, aby seznamoval dcery českoslovanské se vším, co duševně světem hýbe, s působením spolkovým, lidumilým a dobročinným jak národu českého, tak i národův jiných, se všemi pokroky v ženském školství, jemuž budeme věnovati zvláštní pozornost, ano dobré školství jest základem velikosti národův; povzbuzovati je, aby přilnuly k vznešeným snahám lidstva, aby milovaly všechno dobro a krásu, hlavně pak povolání své ženské i významuplné, důležité povinnosti ženy jak v rodině tak i v národě.

Časopis bude psán slohem prostonárodním, aby si prokrestil dráhu do rodin a k srdcím ženštin všech, a přináseti bude články poučné i zábavné, a sice:

1. Úvodní články vychovatelské, mravoučné, zdravotné, esthétické, kulturní a jiné. Články politické naprosto se vylučují.
2. Životopisy osob vynikajících v dějinách, v literatuře i v umění.
3. Práce beletristické, jako: básně, povídky, novely atd.
4. Stručné úvahy o knihách a spisech českých, jinoslavanských i cizích, jež lze poručeti našim paním a dívkám, a jež i záhodno a užitečno aby přečetly, jakož i úvahy umělecké.
5. Dopisy ze všech částí země koruny české, které by dcery českoslovanské vzájemně sblížovaly.
6. Praktické pokyny pro domácnost, zprávy o nových strojích a nálezech.
7. Spolkové, domácí a drobné zprávy.

Vynasnažíme se, abychom dostály úkolu svému svědomitě a prosíme snažně za laskavou podporu, radu a účastenství uvědomělých žen a osvícených mužův, jimž záleží skutečně na vzdělanosti, mravním povznesení a pokroku žen.

Poručíme „ŽENSKÉ LISTY“ přízni národu celého, zvláště pak dáváme je v ochranu našim spanilomyšlným dcerám českoslovanským, jimž časopis ten zvláště jest věnován.

Příloha 1. - První číslo Ženských listů, redigované Věnceslavou Lužickou.
Ženské listy. 1873. r. 1. č. 1. s. 1.

1875.

Leden.

Číslo 1.

ŽENSKÉ LISTY.

Nákladem Ženského Výrobního Spolku Českého.

Redakcí Elišky Krásnohorské.

Obsah: Dcerám českým. — Odvykání. Napsal Jan Karel Škoda. — Dopisy. — Literatura. — Směs. — Zprávy spolkové a školní. — Bibliografie. — Listárna redakce.

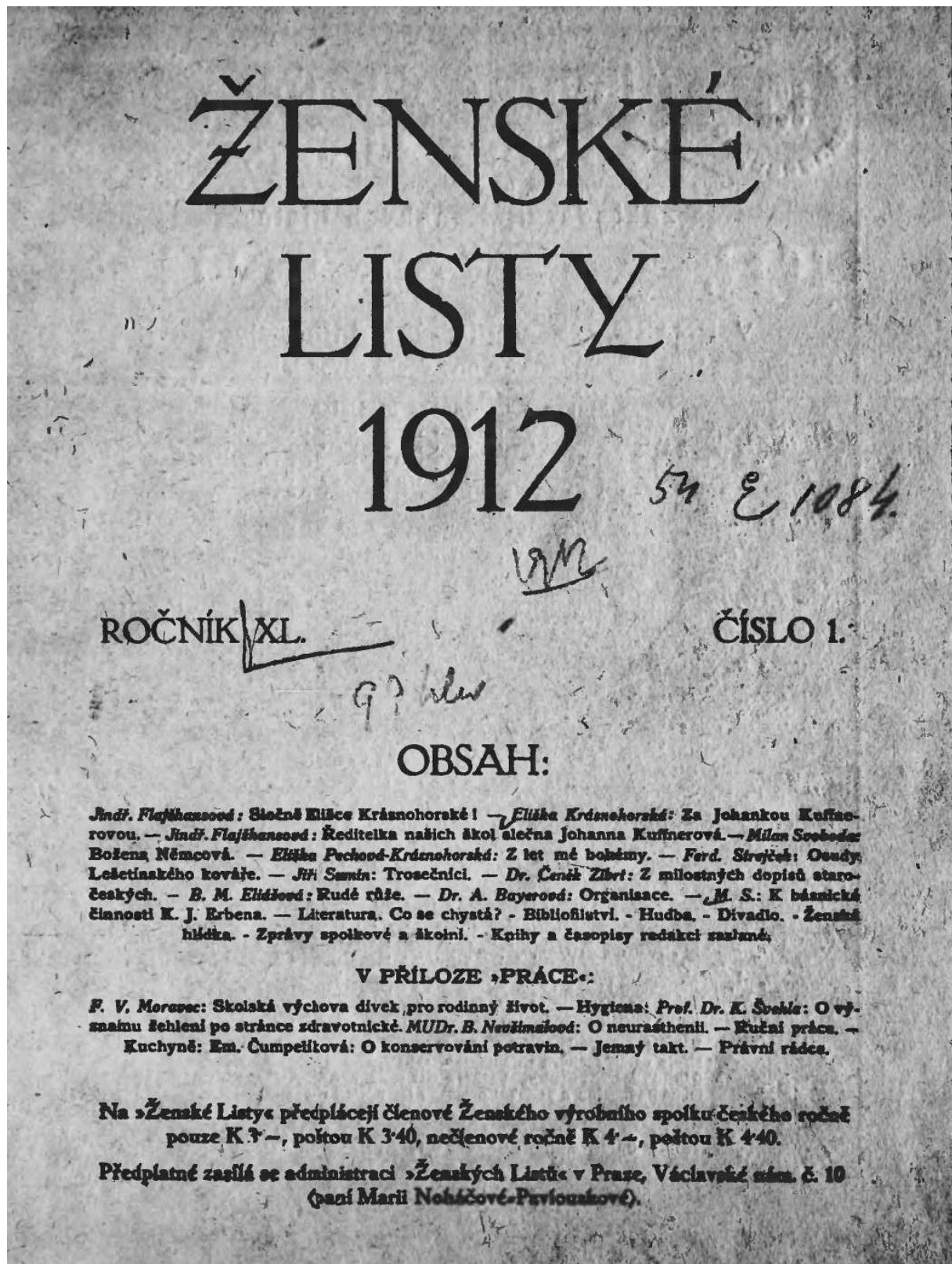

Dcerám českým.

Jest to veliký poklad, jež Vám dnes přinášíme v ústretu, vkládajíce Vám jej v náručí, abyste jej s nejčistší láskou pěstovaly vedle toho, co nejdražšího znáte v životě; vedle svých etností dívčích a rodinných, vedle snů své mladosti, vedle posvátné oddanosti k osobám drahým, vedle svých dětí a bratří, vedle svého domova a jeho míru, jeho blaha, jeho útulného bezpečí; Vaším čistým a jemným rukoum chceme jej svěřiti, abyste jej uchránily divých ústrků a pohromy, abyste mu zachovaly žití, květ a teplé, vlídné místo, kde by mohl spočívat jako na domácí své půdě, neporušen bořivon tou třenicí, kteráž tam venku pokrývá kolbiště veřejné troskami mnohých krásných zjevů a nadějí, jako fanaticismus obrazoborců; Vaším duším poklidným a smířlivým chceme jej vštípit, aby s nimi srostl co nšlechtilá část bytosti Vaší nejlepší; a ten poklad, jenž má se vžiti ve Vás a jenž napájen a živen Vaší láskou má se státi novým předmětem Vašeho myšlení a konání, ba novou čivou celého Vašeho žití: ten poklad jest to, co nejkrasšího myslel, snil a dumal národ Vaš hlavami svých miláčků a básníků — jest to pel a lesk a rosa národního rozkvětu, poesie česká, krásná literatura mateřského Vašeho jazyka.

Byla kdysi křísitelkou národa toho ze mdloby smrtelné — byla mu dárkyní života — však není jí více. Převeliká čásť národa žije bez ní a pohrdá jí, jako nepotřebnou hříčkou, nepomýšlejíc, jak národ bez ní byl by chud. Co nevědomě odhazuje jako blýsknavé cetky, určené jen k zábavnému klamu, jest nejryzejší zlato pravdy z hlubin českého ducha vážené i nejvzácnější drahokamy jeho myšlének. Vždyť nemá žádný národ majetku skvostnějšího nad svou literaturu; veškerý duševní život jeho schrání v ní svou třešť a ta jest půdou, z níž myšlenky budoucí čerpati mají svou potravu. Avšak jak málo jest těch v nynější době neutěšené, kdož by ten význam její uznali! Teď politický hanopis má větší váhu v očích většiny než dílo básnické. A vidíme, že ušlechtilé lidské obcování se veřejně kácí

Příloha 2. – První číslo redigované Eliškou Krásnohorskou
Ženské listy. 1875. r. 5. č. 1. s. 1.

Příloha 3. – Přebal listu v roce 1912
Ženské listy. 1920. r. 40. č. 1.

ŽENSKÉ LISTY

VYDÁVÁ ŽENSKÝ VÝROBNÍ SPOLEK ČESKÝ
REDIGUJE STAROSTKA SPOLKU JINDŘ. FLAJŠHANSOVÁ.

ROČNÍK XL. V PRAZE 31. LEDNA 1912. ČÍSLO 1.

SLEČNĚ

ELIŠCE KRÁSNOHORSKÉ!

Před rokem odevzdala jste mi, slovutná slečno, ústav, jehož jste byla po dvacet roků vůdkyní a od prvních téměř počátků — duši.

Nyní přejímám z Vašich silných, šlechetných rukou, podepřena vzácnou Vaší důvěrou, první a nejstarší ženský časopis »Ženské Listy«, v nichž po čtyřicet roků ukládána jest postupně práce všech věrných a neúnavných pracovnic pro náš Ženský výrobní spolek český — od zakladatelky Kar. Světlé až po Vás, slečno protektorko, jež jste dostavěla dílo nevšední ceny.

Jako starostka spolku nastupuji na Vaše místo redaktorky orgánu Ž. V. S. Č., z hloubi duše litujíc, že alespoň »Ženským Listům« nezůstal zachován Váš vzácný, vůdčí duch.

Vím, čeho se mi nedostává. Pevně však i já jsem odhodlána ošetřovati posvátné dědictví vzácných tradic, jež nám zůstavily velká zakladatelka našeho spolku a Vy, slovutná slečno!

Podají-li mi české ženy ruku na cestě po světlých Vašich stopách, stane se tak ku prospěchu našich dcer i k nejdůstojnějšímu způsobu uctění památky nenahraditelných mých předchůdkyň.

V lednu 1912.

Jindř. Flajšhansová,
starostka Ž. V. S. Č.

Ženské listy. 1920. r. 40. č. 1. s. 1.